

İlqar FƏHMI

YEDDİNCİ

◆ *Didaktik-detektiv pyes*

İştirakçılar:

Şeyx-Əzəm Şəmsəddin Bağdadi - Hələb şəhərinin imam cüməsi

Seyid Əhməd Şamlı - Şam (Dəməşq) şəhərindən olan gənc ruhani

Gənc qız
6 hürufi xəlifəsi

Proloq

Qaranlıq səhnə.

Səhnə arxasından ritmlə müşayiət olunan Nəsimi qəzəllərindən fraqmentlər səslənir...

Səhnə yavaş-yavaş işıqlanır... Məhbəsi xatırladan yarıqaranlıq bir məkan...

Səliqəsiz dərviş görkəmində olan bir nəfər əyləşib zikr edir, başını tərpedir, Nəsiminin şeirlərindən dodaqaltı oxuyaraq, hal tutur...

***Mən mülki cahan cahan mənəm mən,
Mən ərsə məkan məkan mənəm mən***

***Mən ərs ilə fərşü kafi nunəm,
Mən şərhi-bəyan, bəyan mənəm mən..***

***Mən atəşi-eşqi-nuri-Həqqəm,
Musayə zəban, zəban mənəm mən...***

***Mən kafirə matəmü-müsibət,
Möminə iman, iman mənəm mən...***

*Dərvişin zikri davam etsə də səsi azalır, pıçiltı şəklində eşidilir...
Kənara işıq düşür, nurani görkəmli, qoca Şeyx Əzəm dayanıb, qərribə
baxışlarla dərvişi seyr edir....
Dərviş hal içində gözlərini yumduğuna görə heç kimi görmür, zikrini
davam etdirir.*

*Elə bu vaxt gənc Seyid Əhməd sakitcə daxil olub təzim edir, Şeyx-
Əzəmə yaxınlaşır....*

Şeyx Əzəm - Sağ-salim gəlib yetişdinmi Seyid Əhməd?

Seyid Əhməd - Bəli, şeyxanə, beş gün atları dəyişə-dəyişə yol
gəldim ki, hüsurunuza çatım...

Şeyx Əzəm - Seyid Əhməd, səni təcili Hələbə dəvət etməyimdə
niyyətim budur ki, sənə çox ağır bir işi həvalə edək. Çün səni hələ
Qahirədə, əl-Əzhərdə oxuyan vaxtdan tanıyıram, bizim ən imanlı,
təqvalı tələbələrımızdən biri idin. İmanında zərrə qədər ləkə yoxdu,
yəqinin möhkəmdi, bilirəm ki, küffarə, müşriklərə qarşı ürəyinin
rəhm qapıları da bağlıdı... Bilirəm, Misirdə kafir İsmaili icmalarını
dağıtmağın səni çox əldən salıb, övladım... Fəqət, küfr yüzbaşlı bir
əjdaha kimidi - bir başını kəsirsən, başqa yerdən digəri peyda olur...
nə qədər yorğun olsan da, bu işi səndən başqa heç kimə etibar edə
bilmərəm. Çün bunun öhdəsindən qeyri bir kəsin gələcəyi mənə
müskül görünür...

Seyid Əhməd - Nə müşküldü ki Şeyxanə? Sən olan yerdə məgər
müşkülmü olur?

Şeyx Əzəm - Olur, Seyid, olur... (*dərvişi göstərir*) Şəksiz ki,
hürufilərin xüsusunda eşitmisən...

Seyid Əhməd - Qulağıma yetişib. Mən biləni Əmir Teymur
zamanında Şirvanda cəm olmuşdular, sonradan hər yerə yayılıblar...
Batil əqidədi Şeyxanə, içində zərrə imanı olan kəs onlara qulaq
tutmaz...

Şeyx Əzəm - Mən də eynən o tövr xəyal edirdim, əhəmiyyət
verməirdim. Fəqət, axır illərdə görürəm ki, yavaş-yavaş bizim
şəhərlərin əsnafi onlara qulaq tutur, dinləyir, maraqlanır....
Hamısının da səbəbkarı Nəsimi deyilən o məlun Fəzl xəlifəsinin
əşarıdı... O qəzəllərdi əsnafın ruhuna toxunan, ürəklərinə yol açan...
Əvvəllər Hələbdə çox deyildilər, amma son ildə artıblar. Söz gəzir ki
Hələb əsnafının, müdərrişlərinin bir hissəsi gizləndə Hürufi əqidəsini
qəbul edib...

Seyid Əhməd - (*təəccüblə*) Ola bilməz Şeyxanə, Hələb əsnafi
imanlı təqvalı camaatdı....

Şeyx Əzəm - Belədi Seyid, evimizə ilanlar girib, gərəkdi ki tapıb çıxardaq. Hətta son vaxtlar söz söhbət gəzir ki, o müşrik, kafir Nəsiminin özü də Hələbdədi... Səni də məhz bu səbəbdən bura dəvət etmişəm Seyid, sən gərəkdi ki, bütün gücünü, əqlü-şüurununu, təfəkkürünü işə salasan, bu müşkülü həll eləməkdə bizə kömək edəsən. Burda da əsas məsələ o Nəsimi məlunun tapılmasıdır. (*Başını yellədir*) O qədər də asan deyil, çün bunların hansı birini tutursansa, «Ənəlhəq» qışqıraraq deyir ki, mənəm Nəsimi... Ancaq sən öz elminlə, saf əqidənlə seçib həqiqi Nəsimini bunların arasından tapa bilərsən. Gərək özünə Nəsimi deyənlərin hamısıyla söhbət edəsən, dilləndirəsən, qoy danışsınlar, sən də qulaq as, danışmaqlarından biləcəksən ki, əlinə keçən adam həqiqətən Nəsimidi, ya da onun başı getmiş xəlifələrindən biri... Özün də Mosul türkmənlərinin içində çox olmusan, bunların dilini də yaxşı bilirən... Ümidimiz fəqət sənədi... Həqiqi Nəsimi tapılmasa, bu kafir hürufi əqidəsinin kökünü kəsmək mümkün olmayacaq... Allah özü sənə kömək olsun...

*Seyid Əhməd təzim edir, Şeyx Əzəm çıxır...
Məhbəsdə Seyid Əhməd və 1-ci dərviş qalır...
Dərviş bütün bu söhbətləri eşitmirmiş kimi, zikr etməyini davam edir...*

BİRİNCİ DƏRVIŞİN MƏQAMI - CÜNUNİYYƏT

*Seyid Əhməd bir dərvişin qarşısında gəzişir...
Dərviş öz zikrindədi...*

Seyid Əhməd - Hardan gəlib Hələbə çıxmısan, dərviş?
Dərviş - (*başını qaldırmadan*) Haqq məkanından...

Dərviş zikr edir.

**-Sirri-ənəlhəq söylərəm, aləmdə pünhan gəlmişəm,
Həqq söylərəm, həqq mənədir, həm xətm-i insan gəlmişəm...**

Seyid Əhməd - Hürufilərə nə zaman qoşulmusan?
Dərviş - Həqq zamanından.

Dərviş zikr edir...

**-Həm ayəti rəhman mənəm, həm rəhməti fərqan mənəm,
Həm mən kəlami natiqəm, həm cəmi Quran gəlmişəm..**

Seyid Əhməd - Fəzlullahı tanıyırdınmı?
Dərviş - Həqq gümanından...

Dərviş zikr edir.

**-Fəzlin camalın nəqşini, gördü əzəldən gözlərim,
Mən Fəzlə heyran olmuşam, mən məstü-heyran gəlmişəm...**

Seyid Əhməd - Bəs Nəsimini görmüsənmi?

Dərviş - Həqq nişanından...

Dərviş zikr edir...

**-Mən həm qələndər surətəm, fərdəm mücərrəd təcridəm,
Oldum fəqirü həm gəda, həm mülkə sultan gəlmişəm...**

Seyid Əhməd - Bəlkə elə Nəsimi sən özünsən?

Dərviş - (*pauza*) Həqq.. həqq amanında...

Dərviş zikr edir...

**-Gəlmiş cahanə şərh edər, şimdi Nəsimi haqq sözün,
Onu kim idrak eylesin? Mən sirri-pünhan gəlmişəm...**

Seyid Əhməd - (*sınavıcı tərzdə*) Bəli, mən tanıdım səni, Nəsimi elə sənsən, dərviş...

Dərviş ani pauza verir, sanki nəşə fikirləşir, yenə zikrini daha da yüksək səslə davam etdirir...

**Dərviş - Gəlmiş cahanə şərh edər, şimdi Nəsimi haqq sözün,
Onu kim idrak eylesin? Mən sirri-pünhan gəlmişəm...**

Seyid Əhməd - (*bir az əsəbiləşir*) Özünü cünun kimi göstərmə dərviş, mən bilirəm, hürufilər Hələbə əbəs yerə gəlməyib, əqidə-filan da boş şeydi. Bunlar hamısı Zülqədər oğlu Əli bəyin, Ağqoyunlu əmiri Qara Yuluk Osmanın oyunlarıdır, məqsədləri də budur ki, Hələbi, Şamı Misir məmlüklərinin əlindən qoparıb bu torpaqlara özləri sahib olsunlar...

Dərviş zikr edir...

**-Hər yer Allahındı, yoxdur ondan özgə nəsnə çün,
Hər nə var topraq içində, Haqqa məxsusdur yəqin...**

Seyid Əhməd - Bəli, Allaha məxsusdur, fəqət yırtıcı tamahkar əmirilər bunu bilmir, sizin batil əqidənizdən də istifadə edirlər ki, öz istədiklərinə çatsınlar, öz siyasətlərini yeritsinlər, məmlüklərin qoruduğu Allah yolundan əsnafı döndərib bizə qarşı qaldırırsınlar... Yəni anlamırsız ki, bütün bu həngamələr yalnız ondan ötürüldü? Sizləri silah kimi Məmlüklərə qarşı istifadə edirlər. Siz də inanırsız. Sabah sizin hamınızı güdazə verəcəklər, heç uf da deməyəcəklər... Siz dara çəkiləndə, onların heç eyninə də olmayacaq...

Dərviş zikr edir...

**Hər kim cahandan əl üzüb, atəşdə bir nar istəməz...
Zülfündə çəkmiş darə yar, bir başqa cür dar istəməz...**

Seyid Əhməd - Xub, əgər anlamırsızsa, onda Allah keçsin günahınızdan... (*Sanki dərvişin həqiqətən divanə olub-olmadığını bir daha sınamaq istəyir*) Fərraş... Götürün bu məlun dərvişi, əvvəl gözlərini çıxardın, sonra barmaqlarına dağ basın, sonra dilini kəsin, sonra boğazına əridilmiş qurğuşun tökün, sonra...sonra...

Elə bu vaxt dərviş dəli bir qəhqəhə çəkir, qəfildən ayağa sıçrayıb əllərini qaldıraraq, sufilər kimi zəkr edərək rəqs etməyə başlayır...

*Dərviş -
Ey əzəli can ilə cananımız,
Eşqi rüxündür əbədi şanımız
Can necə tərk eyləsin, ey can səni?
Çünki canın canısan ey canımız...
Kəbə üzündür bizə ey dilruba,
Zülfü rüxün qibləvü imanımız...
Pərdə üzündən götür, ey surətin
Ərşi-ilahi ilə Quranımız...
Ta biləsən kim, nə imiş, ey fəqih,
Adəmi-xaki ilə ehsanımız...*

Fərraşlar gəlib əl-qolunu bağlayıb dərvişi sakitləşdirirlər...

Seyid Əhməd - Hərgah Nəsimi budursa, deməli, artıq cünun olub. Hətta ölümü, işgəncəni də dərk eləmir əqli... Bu divanədən bizə xətər gəlməz... Aparın atın bir zindana, yemək-su verməyin, qoy canı çıxsın... Ələ keçən o biri kafirləri də gətirin...

Fərraşlar dərvişi aparırlar... Səhnəyə qaranlıq çökür...

İKİNCİ DƏRVIŞİN MƏQAMI - ELMİ-İLAHİ

Səhnədə 2 dərviş oturub... Daha səliqəli, təmiz görkəmdədir, mədrəsə alimlərini xatırladır.

Seyid Əhməd onun ətrafında gəzişərək danışır...

Seyid Əhməd - Sən əvvəlki məhbusa bənzəməzsən... o cünuniyyət içindəydi. Zənn eylədim ki, bütün hürufilər bu tövr divanədirlər, boş-boş danışmaqdan başqa bir şey gəlməz əllərindən...

2-ci dərviş - Haqlısan Seyid, Nəsimi elmsiz ola bilməz. Olsaydı, Nəsimi olmazdı... (*ah çəkir*) Üç il Quran məsciddə öyrəndim, altı il də Şirvanda, mədrəsə oxudum, iyirmi səkkiz ildi Fəzlin dəsturuyla batini elmləri öyrənirəm... İyirmi səkkiz tamam olur bu il...

Seyid Əhməd - (*kinayə ilə*) Maşallah... O nə batini elmdi ki, Qurandan daha çox vaxt sərf eləmişən ona?

2-ci dərviş - Fəzl elmi Quranın batini açardı... Açar olmasa, bir mülkün qapısını açıb içinə daxil ola bilməzsən, eləcə illərlə başına dolanarsan, hasarlarına baxarsan, qapısını döyersən, ən uzağı, divarın üstünə çıxıb içəri boylanmağa cəhd edərsən. Fəqət, hidayət tapmayana gizli əsrarın qapıları açılmaz, içəri yol bağlı qalar...

***Fəzli-həqdən mən hidayət bulmuşam,
Surətin nəqşində ayət bulmuşam,
Gizli əsrarı nəhayət bulmuşam,
Ol səbəbdən mən vilayət bulmuşam...***

Seyid Əhməd - Onda belə çıxır ki islam ümmətinin bu qədər üləması, fəqihləri, mütəkəllimləri, hamısı hasar üstədən boylananlardı? İlahi həqiqətin içinə düşə bilmirlər? Tövhidə, ilahi hikmətdən bixəbərdirlər?

2-ci dərviş - Onlar Allah kəlamının zahirindən o tərəfə keçə bilmirlər... Əhkamdan, şəriətdən, zahiri hökmlərdən möhkəm yapışıblar... Altındakılardan qafildirlər.... Çünki özlərini tanımırlar, öz varlıqlarını, vücudlarını da görə bilmirlər...

**Kim ki bilməz öz vücudi-zatını,
Sorma sən ondan onun isbatını.
Oynamaz şətrənci-eşqin atını
Bilməyən bu zövqü-eşq şahmatını...**

Seyid Əhməd - Nə Quranda, nə də peyğəmbər hədislərində belə bir kəlmə yoxdu ki, Allah kəlamının zahiri qatı mənasızdı, ona əhəmiyyət vermək gərək deyil...

2-ci dərviş - Fəqət Allah kəlamının zahirində dayanıb qalmaq da cəhalet əlamətidir, Seyid... Məgər Rəsuli-Əkrəm buyurmayıbmı ki, ümmətim daim təfəkkür eləsin...

Seyid Əhməd - Daim təfəkkür eləmək batil əqidələr kəşf eləmək deyil, dərviş... Sən ağıllı adama bənzəyirsən. Məgər hər kəs Allah kəlamının batininə özü istədiyi kimi düşərsə, onda araya sonsuz nifaqlar düşməzmi?

2-ci dərviş - Nifaqlar həmişə olub... Peyğəmbər özü buyurub ki, mənim ümmətim 73 fırqəyə bölünəcək... bunda qorxulu heç nə yoxdu, Seyid, çün Allahı apan yollar insanların sayı qədər çoxdu... fəqət yolların hamarı var, daş-kəsəklisi var, yollarda hərəmilər var, yolkəsənlər var... Salikin elmi olmasa, bu güzərgahlardan sağ-salim keçə bilməz... Elm açardı, açar salikin əlində silahdı...

Seyid Əhməd - (yənə kinayə ilə) Yalnız Fəzlin elmi....

2-ci dərviş -

**- Cövhəri fərd Fəzlimin kanındadır,
«Küntə-kənzən» Adəmin şanıdadır.
Gərçi şeytan Adəmin qatındadır,
Sirri-əsmə Adəmin canındadır...**

-Fəzlin elmi Əflatunun elminin davamıdır. Bu elm yazıların, cümlələrin, kəlimələrin və hərflərin bizə söylədiyi məzmunun altındakı gizli rəmzləri, gizli fikirləri çatdırır...

Seyid Əhməd - Məzmunun altındakı mənaları hamı qəbul edir. Allah özü buyurub ki, mənim kəlamımın hər birinin yeddi mənə qatı var, hər qatın altında da yeddi mənə var...

2-ci dərviş - Mən məzmunun altındakı mənaları demirəm. Məzmundan kənar mənaları nəzərdə tuturam, sözlərdəki hərflərin, hətta nüktələrin bizə verdiyi mənaları nəzərdə tuturam...

**Gər dilərsən xaliqi etmək əyan,
Hərfi sözsüz necə eylərsən bəyan?
Hərflərdən özgə yox həqqə nişan,
Gər tapıbsan, gəl bəyan eylə rəvan.**

Seyid Əhməd - Nağıl danışsın dərviş, hərflər, nüktələr adi işarələrdi, onlar birləşib kəlimələr yaradır, mənə kəlimələrdən çıxır... nüktə heç nədi...

2-ci dərviş - Bəs Mövlamız Əli nə buyurub? Allahın bütün hikməti Qurandadı, Quranın hikməti Fatihə surəsindədi, Fatihə surəsinin hikməti Bismillahdadı, Bismillahın hikməti Ba hərfindədi... Ba hərfinin bütün hikməti

altındakı nöqtədədi... Mənəm o hərfin nüktəsi..... Hərgah Mövla Əli nüktəni bütün elmlərin mənbəyi görürsə, deməli, nüktə adı işarə deyil...

Seyid Əhməd - (*soyuqluqla*) Bu səhih hədis deyil... mübahisəlidir...

2-ci dərviş - Olsun... Bütün nüktələrin sirri bəni-Adəmin surətindədi. Bəni-Adəmin surəti elə Qurana bərabərdir... Fəzl elmi Adəm simasının ilahi mənşəyini göstərir bizə...

**Ey həqdən iraq olan əzazil,
Gər div ki deyilsən, Adəmi bil,
Adəmdə təcəlli qıldı Allah,
Qıl Adəmə səcdə, olma gümrah...**

Batini elmin köməyi ilə Adəmin vəchində, surətində yazılan Allah kəlamının sirri açılır... Adəmin vəchi Həqqin təcəllasıdır...

**Kaf ilə nundan yaratmış aləmi,
Ərbəin gündə yoğurmuş Adəmi.
Dəm bu dəmdir, dəm bu dəm, bil bu dəmi
Adəmə vurdu bu dəmdən Həqq dəmi...**

Seyid Əhməd - (*əsəbiləşir*) Sən dərk edirsənmi ki, artıq şirkə gedib çıxdın, dərviş? Allaha şərik qoşmaq ən böyük günahdır... Düz deyirlər ki, hürufilər müşriklərdir...

2-ci dərviş - Yaxşı... (*düşünür*) Şəksiz ki, Əbcəd hesabından məlumatın var, Seyid... İnsan surətinə «vəch» deyirik. Vəch kəlməsini əbcəd hesabıyla sayanda hansı rəqəm alınır?

Seyid Əhməd - (*ani düşünür*) On dörd.

2-ci dərviş - Düzdü, bəs Fatihə surətində neçə ayə var?

Seyid Əhməd - Yeddi...

2-ci dərviş - Bəli, həm də Fatihə surəsi yeganə surədi ki, iki dəfə nazil olub, o səbəbdən də «Səbülməsani» deyirik... iki dəfə yeddi... Bu da on dörd edir... bunun üstünə İnsan vəchinin əbcəd hesabındakı on dördü gələndə neçə edir? İyirmi səkkiz... Allah kəlamı olan Quranın nazil olduğu əlifbada neçə hərf var? İyirmi səkkiz hərf...

**Yeddidir, üç yeddindən bir yeddidir,
Yüz iyirmi dörd yenə üç yeddidir,
Evi bir, bacası yeddi, qapı üç,
Əhli beyt ilə özü on yeddidir...**

On yeddi də gündəlik namazların sayıdır...

Seyid Əhməd diksinir, fikrə gedir... Amma cavab vermir.

2-ci dərviş - İnsan vəchindəki on dördün sirrləri bununla bitmir Seyid. Fatihənin ən vacib ayəsi «Qül hüvər rəhman» kəlməsinə diqqət elə... On bir hərf və üç nöqtədən ibarətdir... bunun cəmi də on dörd edir... Üstünə insan vəchinin on dördünü gələndə yenə 28 alınır. Quran hərfələrinin sayı... Bundan əlavə, insanın üzündə Allah kəlməsi yazılıb Seyid, Əlif burundu, Lam saçdı, Həy də qulaq...

**Surəti-həqdən işarətdir üzün.
Əhli-tövhidə bəşarətdir üzün,
Həccü-ehramü-ziyarətdir üzün.
Cümlə əşyadən ibarətdir üzün.**

Seyid Əhməd - (*tərəddüdlə*) Bütün bu həflər və rəqəmlər sizin batini elminizdəndir?

2-ci dərviş - İlahi elmdəndir, Seyid... İnsan üzünü ilahi nurun təcəllasıdır. İnsan üzünə səcdə etmək gərəkdir, əsil mehrab odur... Fəqət, təkcə insan

surətiylə də sirrlər bitmir... İnsan zətən başdan-ayağa sirrdir, Seyid. Bütün varlığıyla. Qaməti, saçları, əlləri...

Seyid - (*sanki tərəddüdlə öz əllərinin içinə baxır*) Burda nə sirr ola bilər ki?

2-ci dərviş - Seyid, bax, hər rükətdə torpağa səcdə eləyirsən, barmaqlarını yerə sıxırsan. Bəs fikir vermişəm ki, hər barmağında neçə büküş var?

Seyid - (*əllərinə baxır*) Baş barmaqda iki, o birilərdə üç büküş...

2-ci dərviş - Deməli, hər əldə on dörd büküş var. Bəs namaz vaxtı, əllərimizi duaya qaldırıb qünut tutanda nə baş verir? Əllər sanki birləşib kitaba çevrilir. Hər əldəki on dörd büküş də birləşir, olur iyirmi səkkiz... Əlifbamızın hərfələrinin sayı... Quran da iyirmi səkkiz hərfə yazılıb... Kəliməyi-ilahinin sayı iyirmi səkkizdi... Deməli, qünut tutanda sənə əlində 28 kəliməyi-ilahi birləşir...

Seyid - (*təəccüb və maraqla*) Heç diqqət eləməmişdim...

2-ci dərviş qoynundan kiçik bir kitab çıxardır...

2-ci dərviş - Götür bu kitabı, Seyid, batini elmin bir çox sirrləri burda yazılıb. Mən hamısını danışa bilmərəm... Özün oxu... O biri səmavi kitablar möcüzələr barəsində hekayətlərdi, rəvayətlərdi fəqət. Qurani-Kərim özü başdan-ayağa möcüzədi, ilahi ecazdı... Bu kitab həmin möcüzələrin sirrlərini açır bizə, Quranın hürufatının altındakı ilahi xəzinənin açarını...

Həqqi batil sanma, Həqq yoxdur demə,

Rəbb mənəm, rəbbül-fələq yoxdur demə,

Şəmi yandır, qorxma nurü-naridən,

Yazıcı, yazı, vərəq yoxdur demə.

Seyid Əhməd kitabı alır, ehtiyatla içinə baxır...

2-ci dərviş - Hərflərə diqqət elə Seyid...

Yey - yenə sığındım ol Sübhanə mən

La Əlif - la demədim ol Xanə mən.

Vav - veylindən iraq olmaq üçün,

Hey - həmişə aşiqəm fərqanə mən.

Nun - nə kim qıldım günah, tutdum ümid,

Mim - Məhəmməd Müstafa sultanə mən...

Lam- Ləbbeyk çağırınlar Həqq üçün

Kaf - Göstər görəyim cananə mən...

Cim - Cəhənnəmdə sanırdım giricək,

Birdən Seyid sanki yuxudan oyanır, ilan vurmuş kimi sıçrayır, kitabı yerə atır...

Seyid Əhməd - (*vahimə içində*) Cəhənnəm... cəhənnəm sədasıdır... Əs-təğfürüllahü rəbbi ətubi ileyk... ..Küfrdür, şeytan vəsvəsidir, ... (*səsi qalxır*) Əsil həqiqət Qurandadı, o bir olan Allaha itaətdədi, ibadətdədi, şəriətdədi... Batini inanclar şirkdi, küfrdü... (*əşəbi şəkildə*) Fərraş, götürün bunu...

Fərraşlar dərvişi tuturlar.

Seyid Əhməd - Aparın, aparın dilini kəsin, az qalmışdı mənim də fikrimi qarışdırın, onun ilan dilini qopardın, boğazına qurğuşun tökün... şeytan vəsvəəsi tərək eləsin onu, başqa heç kimə də ziyan vurmasın mürtəd...

Fərraşlar dərvişi aparır, Seyid isə yerdəki kitaba baxır, sanki qorxur kitabdan... yaxınlaşmağa ehtiyat edir... Ehtiyatla yaxınlaşıb kitabı cəld götürüb kənara atır, Qəfildən yerə çöküb Allaha dua eləməyə başlayır...

Seyid Əhməd - Əstağfürüllahü rəbbi ətubi ileyk... Əstağfürüllahü rəbbi ətubi ileyk... İlahi pərvərdigara, qoyma imanıma rəxnə düşsün, qoyma şeytan vəsvəəsi məni yəqinimdən daşındırın, peyğəmbərin yolundan sapım, ilahi, özün kömək ol...

Sakitcə dua eləyir...

ÜÇÜNCÜ DƏRVIŞİN MƏQAMI - EŞQİ-İLAHİ

Seyid Əhmədin qarşısında 3-cü dərviş oturub...

O da dodaqaltı nəşə zümzümə edir, lakin zikr üslubunda yox, sadəcə, aşiqanə şeir deyir...

3-cü dərviş -
*Üzün bərgi-gülü tərdir, güli tər,
Boyun sərvə sənubərdir, sənubər...*

*Sənin şəmi camalından vücudum
Münəvvərdir münəvvərdir münəvvər...*

*Sənin nəqşi-xəyalın can içində
Müsəvvərdir müsəvvərdir müsəvvər...*

Seyid Əhməd - (*zənnlə ona baxır*) Divanə və alim Nəsimi cəhənnəmə vasil oldu.

3-cü dərviş - Nəsimi aşiqdi. Aşıqlər cəhənnəmə düşməz, çünki cəhənnəm eşq olmayan yerdə. O yerdə ki, Fəz həqq öz aşıqlərinin qəlbindədi, o yer cəhənnəm də olsa, aşıqlər üçün cənnətdi... Bu məhbəs həqiqətdə cənnəti-ələdan üstündü...

Seyid Əhməd - Deməli, o Divanə sufi həqiqətdə Nəsimi deyilmiş...

3-cü dərviş - Onu sən bilərsən Seyid... Axı cəhənnəmin qapılarının açarı sən əlindədi... Bizsə, cənnət əhliyik...

Seyid Əhməd - Əcəb yəqinin var, heç övliyaların belə yəqini yoxdu...

3-cü dərviş - Ola bilər. Əgər yəqinləri yoxdusa, deməli, cani-canan rabitəsi yoxdu. Yarının xəyalı onun qəlbində deyil...

Seyid Əhməd - Bəs sən qəlbində nə var?

3-cü dərviş -
*Nəqşi xəyalı sürətin, sanma ki məndən ayırıdır,
Mən bu xəyalü nəqş ilə nəqşü xəyal içindəyəm...*

Seyid Əhməd - Yaxşı əzbərləmişən Nəsimi əşarını...

3-cü dərviş - Mən aşiqəm, aşiqin qəlbində qeyri kəsin kəlamına yer yoxdu Seyid, fəqət öz eşqidi...

Nagahan könlümə düşdü şurişi- qovğayi eşq...

Aqili divanə qıldı aqibət sevdayi eşq...

Eşqə düşənlər bilir həm yenə eşqin qədrini,

Ol aşiq aşiqmidir kim, olmadı rüsvayi eşq...

Seyid Əhməd - (*kinayə ilə*) Nə böyük mərtəbədi ki eşq dediyin, böylə vəsf eylərsən. Dünyada elə insan varmı ki, eşqi olmasın? Hamı kiməsə könül verir, kimsə muradına çatır, kimsə çatmır... O qədər dastanlar, nağıllar, rəvayətlər yazılıb eşqdən... Növcavanların oyuncağıdı... Ağılı olan adam öz eşqinin əsiri olmaz. Çün eşq əsiri olmaq insanı aciz eylər. Əl ayağını bağlayar...

3-cü dərviş - Məgər eşq əsiri olmaq insanın öz əlindədi? Öz iradəsindədi? Hüsn olmasa, eşq peyda olmaz. Hər şey gözəllikdən başlayır. Gözəllik... mələkləri də valeh edən hüsn-Adəm...

Bu necə qəddü qamətdir ki bənzər sərvə-balayə,

Bu necə hüsn surətdir ki nur ehsan edər ayə...

Camalından münəvvər ay ilə xurşid, ey dilbər,

Mələkdir valehü-heyran bu gün bu hüsn-zibayə...

Seyid Əhməd - Gözəllik şeytan əməlidir. İnsanları yoldan çıxartmaq, nəfsinə qurban gələmkəçün şeytanın əlində silahdı... Gözəl surətlər, gözəl mülklər, gözəl geyimlər, daş-qaş, bər-bəzək, cahü-cəlal, hamısı insanın nəfsinin düşmənidir... Əsil mömin gərəkdə bu gözəlliklərə göz yummağı bacarsın...

3-cü dərviş - Cahü-cəlal, bər-bəzək məsələsində etirazım yoxdu. Fəqət gözəl sima səcdəyə layiqdi. Adəmin gözəl siması vəchüllahdı, Allah insan surətini öz timsalında yaradıb... Ona görə, Adəm surəti ilahi surətin əksidi, onunçün də sevilməyə layiqdi. Eşqin mənbəyidi, kitablar kitabıdı... Adəmin surəti Qurandı.

Şəha, çün surətin Quranımızdır,

Ol on dörd xətt bizim imanımızdır...

Necə tərkinə qılsın can sənə kim,

Əzəldən çünki canın canımızdır...

Bu gün çün eydi-əkbərdir camalın,

Nəsiminin canı qurbanımızdır.

Seyid Əhməd - Küfrdü... İnsan surəti nə qədər gözəl olsa da, əvvəl-axır solub gedir, eybəcər bir halətə düşür. İlahi gözəllik isə əbədidir. Əsil gözəllik Allaha imandadı, itaətdədi, ibadətdədi, təqvada, zöhdədi... Qalan nə varsa, küfrdür... Eşq-filan boş şeydi...

3-cü dərviş - küfri iman eynidir, kəbə və bütəxanə fərqi yoxdu, Seyid.

Aşiq qatında küfr və iman ki bir-dürür,

Hər handa məskən eyləsə aşiq, əmir-dürür...

Bütəxanə ilə Kəbəni surətdə fərq edən

Mənədə yetkin olmamış, hərçənd pir-dürür.

Seyid Əhməd - (*fikirli halda gəzişir*) İnsan çöhrəsi, insan gözəlliyi diqqətə layiq deyil. Şeytanın vəsvəsesidi. Çünki ehtiras yaradır, insanı şəhvətə çəkir, günaha sövq edir. Eşqə düşmək zəncirə bağlanmaq kimidi. Bu səbəbdən də heç bir mənası, mahiyyəti yoxdu... Təfəkkürdən unudulmalı, yaddaşdan silinməlidir...

3-cü dərviş - (*qəfil Seyidin gözünün içinə baxır*) Bəs sən özün niyə unuda bilmirsən?

Seyid Əhməd - (*diksindir*) Kimi?

3-cü dərviş - Gözünün qarşısından çəkilməyən o surəti...

Seyid Əhməd - Sən nə danışırısan?

3-cü dərviş - Mən danışmıram, bayaqdan sən danışırısan. Fəqət mənimlə danışmırsan. Məni görmürsən. Danışdıqların mənə ünvanlanmayıb. Burada da ikimizdən savayı kimse yoxdur. Deməli, söylədiklərin fəqət öz-özünə ünvanlanıb. Özün özünə deyirsən, özün özünü inandırmağa çalışırısan. Həm də təkəcə indi yox, həmişə bunları deyirsən öz-özünə...

Seyid Əhməd - Mən öz-özümə heç nə demirəm...

3-cü dərviş - Mən aşıqlərdənəm, Seyid, peyğəmbərimiz buyurub, mömin möminin aynasıdır... Aşıqlərdə də elədi... Aşiq qəlbi ayinedi... Çox şeyi əks elətdirir...

Seyid Əhməd - Əstağfurullahü rəbbi ətubi ileyk...

3-cü dərviş -

**Canımı yandırdı şövqün, ey nigarım, hardasan,
Gözlərim nuru iki aləmdə varım hardasan?**

Seyid Əhməd - Kifayətdi... Mən səni bura eşq dərsi almağa gətirməmişəm...

3-cü dərviş - Bəlkə elə sənin ən böyük cəhalətin zamanında eşq dərşini düzgün ala bilməməyindi, Seyid Əhməd... Eşq məktəbindən keçmək vacibdi hər bəni adəm üçün... Amma, görünür, səni bu eşq məktəbini təmənə yetirməyə aman verməyiblər, yarımçıq qovublar. Kim qovub səni bu məktəbdən, Seyid?

Seyid Əhməd - Sənə nə dəxli var? Məgər sən bilirsən hər şeyi? Əsil eşq tamam başqa şeydi... Hüsn-rüxsarı vəsf eləmək eşq deyil... Çünki içində ehtiras var, sahib olmaq istəyi var, əsil eşq isə sahibkarlıq deyil...

3-cü dərviş - (*qəfildən*) Onu nə vaxt itirmisən? Növcavan vaxtında?

Seyid Əhməd - (*geri çəkilib divara sıxılır*) Sən... sən.... Fərraş...

3-cü dərviş - Fərraşlar sən dərşinə dərman eləməz Seyid... Çünki yüz fərraş da çağırısan, o surəti sən ayineyi-çəşmindən silə bilməz. Möhkəm həkk olub ora... Ona görə də indiyəcən eşq məktəbini başa vura bilmirsən, çünki hər kəsdə onun simasını axtarırsan, onun çöhrəsini görmək istəyirsən... Şəksiz ki, növcavan vaxtı zorla ayırıblar sizi... Ona görə indiyəcən için yanır bu ayrılıqdan...

**Ey müsəlmanlar, bu gün ol yari pünhan ayrılır,
Ağlamayım neynəyim, çün gövdədən can ayrılır.
Taqətim səbrim tükəndi, yarısız mən neynərəm,
Əqlimi şeyda qılan ol çeşmi-fəttan ayrılır.
Məşhəri yovmül hesab, qopdu qiyamət başıma,
Yəni ey Yusif sifətli, Piri-Kənan ayrılır.**

Seyid Əhməd - (*özünü itirmiş halda bir az da bərkdən*) Fərraş...

Fərraşlar daxil olurlar.

Seyid Əhməd - Aparın bunu. Şəksiz ki bu, məlum sehrbaz Nəsiminin özüdü, elə əsnafı da bu üsulla yoldan çıxarıb, ürəyinə girib... Aparın dilini kəsin... qanı axıb getsin... damarında bir zərrə də qalmasın...

Fərraşlar 3-cü dərvişi sürüyüb aparırlar...

DÖRDÜNCÜ DƏRVIŞİN MƏQAMI - İLAHİ YAZI MƏQAMI

Seyid Əhmədin qarşısında arıq bir kişi oturub, uzun barmaqlarını ovuşdurmağından xəttat olduğu hiss edilir...

Seyid Əhməd bir az sakitləşmiş görünür.

Seyid Əhməd - Sən də hürufisən? Darğanın adamları bildirdilər ki, əsnafın içində hürufi təbliğatı aparırsan. Fəqət xeyri yoxdur. Fəzlullah çoxdan qətlə yetirilib. Nəsimi də artıq edam olunub... (*kinayə ilə gülümsünür*) hətta biri yox. Bir neçəsi...

4-cü dərviş - Nəsimi laməkandı... Dünən ərzü-asimanda idi, bu gün sənin hüzurunda...

Seyid Əhməd - Hüzurumda? Olmaya deyəcəksən ki, İmadəddin Nəsimi sənsən?

4-cü dərviş - Bəli. Mənəm...

Seyid Əhməd - Sən necə Nəsimi ola bilərsən axı?.. Darğanın adamları dedi ki, otuz ildə xəttatlıqla məşğulsan... Hələb kitabfuruşlarının sifarişiyə kitabların üzünü köçürdürsən... Sənin kimi yüzlərlə xəttat var Hələbdə... Yəqin ki, hamısı da Nəsimidi... (*gülümsünür*)

4-cü dərviş - Əsil xəttat xətlərin sadəcə şəklini çəkmir, hərflərin arxasında yazılanı da oxuya bilir. Ümumən, külli kainat özü bir kitabdı, çoxlu-çoxlu səhifəsi var... Hər yer yazıdı. Fəqət bu yazıları oxumaqçün gərək Nəsimi olasan... həm yazan Nəsimi, həm də oxuyan Nəsimi...

Seyid Əhməd - Dünyada yalnız bir kitab var. O da Həqq Təalanın Quranıdır...

4-cü dərviş - Quran hər yerdədi... Hər yer ilahi hərflərdi, səhifələrdi... Cümlə cahan. İnsü-cinn, külli kainat ilahi gözəlliyin təcəllasını göstərən hərflərdən başqa bir şey deyil.

***Ta göründü səfheyi-hüsnündə xəttin, rəşkdən,
Daşə çaldı afitabi sadəlvühün çərxi dun...***

Seyid Əhməd - Çox da şişirtmə, Xəttat Nəsimi... Hərflər sadəcə işarələrdi. Fikirləri bildirir...

4-cü dərviş - Hərflər yazıdı. Yazı isə yazanın ayinəsidi. İnsan da Həqq Təalanın yazısıdı, o baxımdan hər insan da öz növbəsində Həqq Təalanın ayinəsidi... Fəqət hürufi elminin sirrlərinə bələd olmaq, ağır riyazət yollarından keçmək gərəkdi ki, bəsirət gözün açıla, hər yazının arxasında yazanın təcəllasını görəsən...

Seyid Əhməd - (*öz-özünə*) Yazı sən demə yazanın ayinəsi imiş. Əcəbdı... Bəlkə mən heç özümdən yazmıram, kiminsə sözünü köçürdüm. Onda nə görəcəksən, ey yazıların sirrinə vaqif olan agah xəttat Nəsimi?

4-cü dərviş - Görə bilməsəydim Nəsimi olmazdım, Seyid Əhməd...

Seyid Əhməd - (*birdən ağılına nəsə gəlir*) Yaxşı, indi baxarıq ki, yazı arxasında nə görürsən...

Seyid Əhməd qoynundan əl boyda kitab çıxardır...

Seyid Əhməd - Bu, al-Cahizin Bağdad hekayətləridi... Bir rəfiqim təfəqqe eləmişdi, mən də Şamda xəttatlara tapşırıdım, bir nüsxə köçürtdülər, yolladılar. Fəqət hələ verməmişəm. İstəyirəm bu Ramazan ayında yollayım. Ramazan hədiyyəsi olsun... Götür, gör nə gözəl xətti var?!

4-cü dərviş kitabı götürür, daşın üstündə oturur, kitabı məşəlin işığına tutaraq vərəqləyir... Barmaqlarını həflərin üstündə gəzdirir, gülümsünür, bir-iki dəfə başını qaldırıb Seyidin üzünə baxır, yenə kitabı vərəqləyir...

Seyid Əhməd - Nə oldu ey bəsirət gözü açılmış kəramət sahibi, ulu xəttat şair Nəsimi... Yoxsa üçüncü göz hələ açılmaq istəmir?

4-cü dərviş - (*yorğun səslə*) Bu kitabın üzünü köçürdən xəttat təxminən 30 sinnin içindədi. Çox bağlı adamdı, məsuliyyətli, səliqəli, zahirən çox nizamlı... Fəqət içində, ruhunun meydanında böyük cəngü-cidal gedir. Öz zöhdü-təqvasının, ehkaminin içində batıb qalıb, çıxa bilmir... Elə bil qəfəsdədi, arada istəyir qəfəsin dəmirələrini sındırıb çıxa, bülbül kimi qəfəsdən azad ola, göylərdə pərvaz edə - fəqət alınmır... Başı dəmirələrə dəyir, yenə öz içinə çəkilir... Tısbığa kimi qaranlıq qınından çıxmağa qorxur. Qorxur ki, dünyanın zülmü-riyası şərri onu parçalar... Şəksiz ki, həyatı boyu, ya da uşaqlıqda çox əzablar çəkib, gözü möhkəm qorxub dünyanın qəza-qədərindən, zülümdən... O qorxunu hələ də içindən çıxarda bilmir... Qəfəsi sındırıb tazə gülüstan tələb eyləyə bilmir...

Ey bülbuli qüdsi, nə giriftari qəfəssən,

Sındır qəfəsi, tazə gülüstan tələb eylə...

Seyid Əhməd - (*gizli maraqla*) Bunu sənə həflər dedi?

4-cü dərviş - Özün elm sahibisən, çox kitab oxumusan, bilməmiş deyilsən ki, bizdə ciddi yazıları Kufi, ya da Nəsx xəttiylə yazırlar, fəqət, şeirləri, aşiqanə hekayətləri Nəstəliq xəttiylə köçürdülər, çün həm kufi, həm də nəsx xəttində həflər elə bil ordu əsgərləri kimi nizamlı səliqəylə düzülür, hamısı ciddidi, hamısı qaşqabaqlı... Təliq, Nəstəqil, hətta Reyhani xətlərində həflər elə bil boşalır, yüngülləşir, bir-biriylə qol-boyun olur, sərməst aşiq-məşuqlar kimi sarılırlar, eys-ışrət məclisinə bənzəyir Nəstəliq xətti, Seyid...

Seyid Əhməd - Nə olsun? Bunu hamı bilir...

4-cü dərviş - Bunu yazan xəttat çox ehkamçıdı... Özünü çox ciddi, ağır mömin təqvalı adam kimi göstərir... O səbəbdən də kitabdakı aşiqanə hekayətləri, şeir parçalarını, beyləri, rübailəri də əvvəlcə Nəsx xəttiylə yazır. Sanki demək istəyir ki, mən ən ehsasatlı məqamlarda da öz ciddiyetimi, təqvamı, möminliyimi saxlaya bilirəm... Bir neçə sətir sonra, özü də hiss eləmədən, yavaş-yavaş hissələri, duyğuları, xatirələri ona güc gəlir, həflər yavaş-yavaş nizamını itirir, şeirlərin orta misralarında təmamen Nəsx xətti dönüb olur nəstəliq, özü də çox hissiyyatlı, eşq dolu bir Nəstəliq... Burdakı Nəstəliq yerlərində olan yangını, eşqi, ehtirası mən bu vaxtacan görməmişəm... Çox ürəyimə yatdı. Elə bil ki, yazan adamın içində çoxdan bəri sıxıb saxladığı hissələrin, eşqü-məhəbbətin kəndirini bir az boşaldır, o eşqü məhəbbətin istiliyi onun barmaqlarına keçir, ordan xaməyə axır, kağızın üstünə süzülür... Musiqi səsi gəlir, həflər başlayır rəqs eləməyə, bir misra, iki misra... Yavaş-yavaş xatirələrin şirinliyindən, eşqin hərərətindən onun başı hərlənir, həflər də onunla bir yerdə dövrə vurub Səma rəqsi eləməyə başlayır... Fəqət, ehtirasın, eşqin cövlan elədiyi ən ali məqamda, elə bil ki, birdən ildırım çaxır, yazan adam hiss edir ki, xətti keçmək üzrədi, tez "əstağfürullah" deyir. Ürəyində şeytana lənət oxuyur ki, az qala onu yoldan çıxaracaqdı... tez gedib iki rükət namaz qılır, yenə həfləri nizamla salır, yenə nəstəliq qəfildən dönüb nəsx olur... Qəfildən, Seyid... Çün nəsx xətti nəstəliqə yavaş-yavaş çevrilir, fəqət geri hərəkət, nəstəliqin təzədən ciddi nizamlı nəsxə çevrilməsi bir anda, bir misrada baş verir...

4-cü dərviş bir az fikirləşib başını yellədir.

4-cü dərviş - Çox maraqlı gəldi mənə bunu yazan adam Seyid, zahirən nə qədər sərt nizamlı, möhkəm görünmə də, içində bülbüllər cəh-cəh vurur... Zahirən səhradı, daxilində gülüstan var. Fəqət o gülüstanı susuz qoyub qurutmağa çalışır, istəmir heç kim görsün... Xəcalət çəkir içindəki o gülüstandan... Çünki qəfəs içində yaşayır - əhkamın qəfəsi içində... Başa düşür ki, əslində, qəfəs özü də bir yazıdır... Dünya gülüstandı başdan-başa; görünlər üçün - yazı və hərflər gülüstanı... Ən böyük yazı gülüstanı isə insan sürətidi. İnsan sürətində hərflər var; əlif də, lam da, mim də insanın sürətindədi... Əlif burundu, lam burunla qaşlardı, mimi ağızda. Həy qulaqlardı...

4-cü dərviş qəfildən susur...

Seyid Əhməd dişlərini sıxıb ona baxır, hiss olunur ki, özünü güclə saxlayır... Birdən əl çalır, fərraşlar gəlir...

Seyid Əhməd - Aparın, bunun əllərini kəsin. Sonra da kəsilmiş əllərinə dağ basın... Üç gün əlsiz yaşasın. Üç günə ürəyi partlamasa, asarsız...

Fərraşlar 4-cü dərvişi aparanda dərviş qəfildən çönüb Seyid Əhmədin üzünə baxır...

4-cü dərviş - O kitabın üzünü sən özün köçürtmüsən Seyid Əhməd... Sənin öz xəttindi; elə deyilmi?

Seyid Əhməd - (əşəbilibliklə) Aparın, tez olun...

Fərraşlar dərvişi aparır...

Seyid Əhməd diz üstə çökür...

Qəfildən ağlamağa başlayır...

BEŞİNCİ DƏRVIŞİN MƏQAMI - İLAHI ŞEİR

5-ci dərviş daha fərəhli görünür. Seyid Əhməd onu diqqətlə süzür...

Seyid Əhməd - Sən nə alimə, nə də cünuna bənzəmirsən, gözlərində yorğunluq yoxdu... Əksinə, fərəh var...

5-ci dərviş - Şairlərin ruhu yorğun olmur... Çünki Həqqi Təalanın bütün əsrarı şairlərin dilinin altındadı; peyğəmbərlərdən sonra sırada şairlər gəlir. Böyük Nizami böylə demiş...

Elə ki, səfin önü və arxası düzəldi,

Qabaqca peyğəmbərlər, sonra şairlər gəldi...

Seyid Əhməd - (gülür) Bu sözü şairlərdən başqa heç kim təsdiq eləmir... Hərgah şeir böyük bir mahiyyətə malik olsaydı, Həqq Təala peyğəmbərə şairlik verərdi...

5-ci dərviş - Məgər Qurani-Kərim də, bir şeir deyilmi...

Seyid Əhməd - Küfr danışma. Qürani-Kərim haqq kəlamıdır. İlahi həqiqətdi. Quranda şairlər nə qədər ittiham olunur? (*Şüəra surəsindəki ayəni deyir*)

5-ci dərviş - Əlləziynəsi də var, Seyid...

Seyid Əhməd - O əlləziynə sizə aid deyil, arxayın ol... Çünki sizin şeiriniz başdan-ayağa yalan üzərində qurulub. Bir sənətin ki, gözəlliyi onun içindəki yalanlardadı, belə sənət ilahi həqiqət daşıyıcısı ola bilərmi?

5-ci dərviş - Gözəlliyn elə məqamı var ki, orda yalanla həqiqət arasında fərq itir, Seyid, ora vəhdət məqamıdır... Fərqlərin aradan getdiyi məqamdır... İşıqla zülmət fərqi, küfrlə iman fərqi, bütün fərqlər qalxır, vəhdət və eyniyyət yaranır...

**Abid mənəm, zahid mənəm, mömin mənəm, kafir mənəm,
Asi mənəm, fasiq mənəm, mən külli-insan olmuşam...**

O məqam ən ali məqamdır, o məqam Nəsimi məqamıdır...

Seyid Əhməd - İblis məqamıdır o məqam... Ona görə də siz şairlərdə iblisin bütün sifətləri var (*danişdıqca əsəbiləşir*). Riyakarlıq, yaltaqlıq, tamahkarlıq, şəhvətpərəstlik... kin-küdurət... Dilinizdə, sözlünüzdə o qədər gözəllik varkən, içindəki bu nəcasət hardandı mən bilmirəm?! Hərgah tacir, baqqal, sərraf belə olsa, heç kim fikir verməz, çün əməlləriylə sözləri eynidir... Fəqət, siz şairlər bu qədər gözəlliklərdən, hikmətdən, əxlaqdan yaza-yaza özünüz nəcasətin içindəsiniz... Əgər yazdığınıza özünüz əməl edə bilmirsinizsə, onda başqalarına niyə öyrədirsiniz (*gəzişir*)? Budu sizin səfa qardaşlığını? Budu sizin söz mülkünün təmizliyi? Hamınız əmirlərin, xanların, tüccarların qapısında it kimi sülənirsiniz, məddahlıq eləyirsiniz ki, qabağınıza it payı atsınlar, bəxşeyiş versinlər... O bəxşeyişlərin xətrinə ən sarsaq adamı da tərifləyib övluya dərəcəsinə qaldırmağa hazırsınız... Ya da ki, təkəbbürünüz xətrinə qeyri-adi batil əqidələri şeirlərinizə doldurub əsnafın beyninə doldurmaqla məşğulsuz... (*nəfəsini dərir*) Bunları da inkar edəcəksən? Bu ki, hamıya gün kimi əyandır... Hamınız bülbül cildinə girmiş qarğalarsınız... İmkanım olsaydı, hamınızın boğazına ərinmiş qurğuşun tökdürərdim ki, səsiniz birdəfəlik kəsilsin...

Seyid Əhməd əsəbiliklə 5-ci dərvişə baxır...

5-ci dərviş ona baxaraq gülümsünür...

Seyid - Nə gülürsən, dərviş?

5-ci dərviş - Heç bilməzdim ki, bu qədər ürəkdən şeir-sənət aşiqisən, Seyid... Gözləməzdim...

Seyid Əhməd - (*sərt*) Kim sənə deyir ki, mən şeir aşiqiyəm? Mən şairlərə nifrət edirəm...

5-ci dərviş - Bəli, şairlərə nifrət edirsən, çünki şeir aşiqisən. (*gülümsünür*) Çox zərif ruhun var, belə ruhu olan bir kəs əşarı sevməyə bilməz, Seyid...

Seyid Əhməd - Sevmirəm, görəndə gözüm yoxdu...

5-ci dərviş - Əgər sən əşarı bu qədər ürəkdən sevməsəydin, şairlərin bəd əməlləri sənə bu qədər dərindən təsir eləməzdi... Heç eyninə almazdın... Amma sən əhəmiyyət verməyə bilmirsən, qeyzlənirsən, əsəbiləşirsən, hətta ürəyində fikirləşirsən ki, belə səfeh, yaltaq, məddah, asi təkəbbürlü bir tayfaya Allah niyə belə kəramət verir, niyə belə gözəl şeirlər yaza bilirlər, niyə adamın ruhunu ələ ala bilirlər? Eynən mənim əşarım kimi... Ürəyində deyirsən ki, görəsən Allah bu kafir, üsyankar ruha niyə belə böyük şairlik qüdrəti verir ki, bütün əsnaf Nəsimi şeirinin dəlisinə çevrilib... Çox soruşursan, fəqət cavabını tapa bilmirsən...

Seyid Əhməd - Mənimçün bütün sualların cavabı Qurandadır, Allah kəlamındadır... Sənin kimi səfeh sərsəm şairlərin nə yazdıqları mənimçün boş şeydir... Eynən gül kimi... Gözəldi, ətri var, hüsnü-vəcahəti var, hamını valeh edir, hamının aqlını başından çıxardır, fəqət, dərinə gedəndə heç bir şeyri yoxdu. Nə ac olanda adamın qarnını doydura bilir, nə bir xəstənin

dərdinə əlac edir, bir ovuc buğda bir çəmənlik qədər gül-çiçəkdən daha xeyirlidir...

5-ci dərviş - (*həqiqi təəccüblə*) Əhsən... Əhsən, Seyid, bu elə-belə aqıl sözü deyil, bu əsil şair sözüdü. Nə gözəl bir şairanə təşbeh, nə gözəl bir dəlil... Mən düşünürdüm ki, sən böyük şeir xiridarısən, fəqət, indi güman eylərəm ki, (*onun gözlərinin içinə baxır*) yooox, yoxx... sən özün də şairsən, özün də şeirlər yazırsən, fəqət, hamıdan gizlədirsən, istəmirsən kimsə sənənin şeir yazdığını bilsin, çünki istəmirsən ki, sənənin də haqqında o riyakar şairlər barədə deyilənləri desinlər... İstəmirsən desinlər ki, sən də o məddah yaltaq zümərənin adamlarındansan... Onların bəd əməlləri məcbur edib ki, sən şairliyini gizlədəsən. Elə buna görə də, nifrət edirsən hamısına. Amma özün gizlində yazırsən, yazırsən, hamıdan gizlədirsən... Ürəyin partlayır, istəyirsən kiminçünsə oxuyasan, amma heç kimə oxumağa cəsərin çatmır... Hər kəsin bir sirri var, fəqət Nəsimi üçün sirr yoxdu...

**Üzünü məndən nihan etmək dilərsən, etməgil
Gözlərim yaşın rəvan etmək dilərsən, etməgil...**

**Pərdəni üzündən açarsan, məgər naməhrəmə
Gizli əsrarı əyan etmək dilərsən? Etməgil...**

Dərviş gülür...

- gizlətmə seyid, özün də qorxma, heç kimə demərəm... oxu mənimçün...

Seyid Əhməd - Mənn... şeir.. yazmıram...

5-ci dərviş - Yazırsan... yazırsan, Seyid... oxu, çox maraqlıdı mənimçün, görün içində bu qədər iman, yəqin olan, küfrlə barışmayan, zahirən sərt görünən bir adamın içində hansı gözəlliklər var? Çox maraqlıdı mənimçün...

Seyid Əhməd - Şeir oxuyum? (*dişlərini sıxır*) Dedim axı, mən şeir-filan yazmıram, heç yazmıram da... Mən peyğəmbər yolunun salikiyəm... Onunsa, şeirə-filana ehtiyacı yox idi, çünki, kamil insanın bəzək-düzəyə ehtiyacı yoxdu. Eyibləri yoxdu ki, şeir vasitəsilə ört-basdır eləsin...

**Şeir ziynətdi ancaq biz kimi naqislərə,
Ol ki kamildir onu möhtaci-zivər qılmadı.**

Dərviş - Nə gözəl? Nə şirin beyt... Əgər bu sənənin əşarındısa, səndə böyük şairlik istedadı var, Seyid... heyifdi... gizlətmə...

Seyid Əhməd - Fərraş,

Get çağır cəlladı, kəssin bu ləinin başını,

5-ci dərviş - **Gözünün yaşı ilə xəlvə yuyar başdaşını.**

Seyid Əhməd - Lənət olsun sənə, bəsdir daha, sus, kəs səsin.

5-ci dərviş - Yoxsa kimsə eşidər haqq səsimin naləsini...

5-ci dərviş qəhqəhə çəkir.

5-ci dərviş - Görürsən, Seyid, hətta verdiyin əmrlər də əruz üstündədi, şeirə bənzəyir...

Seyid Əhməd - Kəs... İndi əmin oldum ki, məlun Nəsimi məhz sənənsən, bədahətən şeir deməyindən bildim... Adi hürufilər bunu bacarmaz... Sənənin bütün divanını əzbərləyə bilərlər, amma bədahətən deyə bilməzlər...

5-ci dərviş - Bəli, mən Nəsimiyəm, sən məni yaxşı tanıdın, çünki mömin möminin aynasıdır, şair şairin güzgüsü... Mən Nəsimi də sən Seyidin güzgüsüdür... İki güzgü üzbəüz dayananda əbədiyyətə qədər bir-birini təkrar

edir... Fəqət, bir şərtlə ki, hər ikisi kin-küdurətdən, ö şəhəri yadından təmiz ola, saf güzgülər ola...

Seyid Əhməd - (az qala qışqırılıq səslə) Dedim ki, mən şair deyiləm, mələk, şair deyiləm... Fərraaşşş... aparın bunu, aparın... Başını kəsilsin, qala divarından asılsın... Öldürəcəm səni... Canına qəsd eləmək məqamı gəlsə, yenedəmi deyəcəksən ki, mənəm Nəsimi?

Dərviş - (kinayə ilə)

Qoymuşam eşqində mən kövünü məkanın varını...

Can nədir kim qəsdini can etmək dilərsən, etməgil...

Fərraşlar 5-ci dərvişi aparır, Seyid Əhməd onun dalınca baxır...

ALTINCI DƏRVIŞİN MƏQAMI - HƏQQÜL-YƏQİN VƏ ÖVLIYA-ULLAH

6-cı dərviş daşın üstündə möhtəşəm heykəl kimi oturub fikrə gedib... 45-50 yaşlarında yorğun görkəmdə olsa da, oturuşunda qərribə bir ağırlıq, bir əzəmət var...

Seyid Əhməd içəri girir...

Gözlərində və yerləşində halsızlıq var. Sanki gecələr yatmayıb...

6-cı dərviş başını qaldıraraq Seyid Əhmədə baxır...

6-cı dərviş - (ağır səslə) Gəl içəri, Seyid Əhməd, gəl...

Seyid Əhməd - Bura məhbəsdə, dərviş, məgər öz evində ki, mənə içəri dəvət edirsən?

6-cı dərviş - Xəliq insan üçün bütün külli kainat öz evidi, öz vətənidir, Seyid, gəl.

Seyid Əhməd gəlib oturub dərvişi ağır-ağır süzür...

6-cı dərviş - Mən səni növcəvan güman etmişdim, Seyid, çünki hamı danışır ki, Dəməşqdən bir cəvan seyid balası gəlib, hürüfilərə divan tutur, Nəsimini axtarır... Fəqət, indi görürəm ki, xəta deyiblər...

Seyid Əhməd - Niyə ki? Məgər mən belə qocayam?

6-cı dərviş - (onun gözlərinin içinə baxır) Cismimi deyə bilmərəm, fəqət gözlərin yaman qocalıb, Seyid Əhməd, gözlərinin içi çox qocadı... Görünür, axır zamanlar gecələr də yata bilmirsən... Elə bil yüz illərin fikri-xəyalatını çəkirsən... (yənə gözlərinə diqqət kəsilir) Özünü də təzəlikcə qocalıb gözlərin, Seyid, lap təzəlikcə... bilinir. Açıq-aydın bilinir... Üstündə meyvələri qalıb qəfildən quruyan ağaca bənzəyirsən...

Seyid Əhməd - (yorğun səslə) Sən nə danışırısan? Üstündə meyvə olan, bəhər verən ağac niyə qurumalıdır ki?

6-cı dərviş - Quruyar, Seyid, quruyar... içinə qurd giribsə, yüz illik ağac da quruyar... Şərbətin içinə zəhər düşəndə, bir nəfəsdə bütün şirinliyini aparır...

Şərbəti ağıludur fəni cəhanın, sən anın,

Şərbətindən nuşdarlıq umma, zinhar istəmə...

Seyid Əhməd - (qəzəblənir) Mən bu saat heç nə istəmirəm, istədiyim bir-cə şey budur ki, mürtəd hürüfilərin Hələbdə kökünü kəsim... Nəsimi adı da-

ha bir dildə də səslənməsin... Hansı dildə bu ad səslənirsə, kökündən qopmalıdı... Nəsimi yer üzündən yox olmalıdı. Adı da, əşarı da unudulmalıdı...

6-cı dərviş - Nəsimi yox ola bilməz... Nəsimi bahar yeli kimi bir zərif ruhdu, Seyid, bir gün mənim içimdədi, bir gün onun, o bir gün bunun, bir gün də... sənin...

Seyid Əhməd - Bəsdı, kəs.... Mənim öz ruhum var, heç bir başqa ruhun gəlib içimə girməsinə ehtiyac yoxdu...

6-cı dərviş - Məgər insan özümü seçir? Yox, Seyid,.. Nəsimi bir əbədi ruhdu ki, özü seçir öz qurbanını, özü seçir kimin qəlbinə hakim kəsiləcəyini, özü seçir kimi dar ağacına aparacağını... O seçir, Seyid, biz yox... Biz kimik ki...

**Çün Nəsimi aləmin sultanıdır,
Dövr onun, dövrən onun dövranıdır...**

Seyid Əhməd - Aləmin bircə sultanı var, o da Həqq Təaladı...

6-cı dərviş - **Həqq Təala Adəm oğlu özüdür...**

Otuz iki həqq kəlamı sözüdür...

Seyid Əhməd - Bəsdı, bəsdı. (*əşəbiləşib özündən çıxır*) Artıq bezmişəm... Bir cünun dəli deyir ki, mənəm Nəsimi, edam edilir, bir şair gəlir ki, mənəm Nəsimi, edam edilir, bir alim gəlir ki, mənəm Nəsimi, edam edilir, bir xəttat gəlir ki, mənəm Nəsimi, edam edilir... Heç biri də aman diləmir... Bunlar tilsimlənilər, nədi? Ölmək bu qədər xoşdusa, gedib özlərini minarədən atıb öldürsünlər, bunlara nə olub belə? Məgər "mən Nəsimiyəm" demək bu qədər xoşdu ki, ölümə də getməyə hazırdılar?

6-cı dərviş - "Nəsimi mənəm" demək, "Haqq mənəm, haqq mənədir" deməkdir, Seyid... Haqqı bulandan sonra, insan haqqın özü kimi ölməz olur, dara çəkilmək, asılmaq, edam olunmaq onunçün mənasını itirir... Onda adamın içini qurd yemir, sənin kimi...

Seyid Əhməd - Mənim könlümün qəsri möhkəmdi, hasarı yəqinimdi, imanımı, zöhdü-təqvamı. (*kinayə ilə*) Qorxma, dərviş, hasarı peyğəmbər şəriətindən tikilən bir qalanın içinə şübhə adlı düşmən keçməz...

6-cı dərviş - Qalanın içində heç nə qalmayıb Seyid, təkçə quru divarları... İçəridəki bütün daş bildiyin evlər qum kimi ovulub tökülüblər... Elə bilir-sən ki, sübhəcən ara vermədən gecə namazları qılmaqla, başını yerə döyməklə, dualar, zikrlər eləyib Allaha yalvarmaqla, ovulub tökülən evləri təzədən tikə biləcəksən?

Seyid Əhməd - Sən nə bildin ki, mən gecə namazları qılıram, sübhəcən dualar, zikrlər edirəm?

6-cı dərviş - Sən elə indi də dua eləyirsən, zikr eləyirsən... Mənimlə danışırsan, mənə qulaq asırsan, amma dodaqlarının arasında ara vermədən zikr eləyirsən, ... la şərikə ləhü la şərikə ləhü...

Seyid diksinir, geri çəkilib divara sıxılır...

6-cı dərviş - Vəhdətü la şərikə ləhu... Allah təkdi şəriki yoxdu... Fəqət, əgər güman edirsənsə ki, Nəsimi də, bütün hürufilər də, Allaha şərik qoşur, onda yanılırsan, Seyid... Mən müşrik deyiləm, Seyid, Allaha da şərik qoşmuram... Sadəcə, vəhdət sahibiyəm... Günəş birdir, fəqət, günəşin hər şüası, elə günəşin özünün bir zərrəsidir... Hər nur zərrəsinə baxan orda günəşi görməli. Hər nəqşədə nəqqaş var, Seyid. Hər məxluqda xaliq var... Hər surət öz nəqqaşını göstərir... Bu, Həqq-Təalaya şərik qoşmaq deyil. Haqqı tanımaq, haqqın içində əriməkdir...

***Surətin nəqşində hər kim görmədi nəqqaşını
Vahibüs-sürət onun gözsüz yaratmış başını...***

Ona görə nəqşədə nəqqaşı görmək şirk deyil. Bəsdə, ürəyində bu qədər səylə zikr eləmə, havalanarsan...

Seyid Əhməd - sən nə bilirsən ki, mən ürəyimdə nə zikr edirəm?

6-cı dərviş - Ehkam əhlinin ən böyük qorxusu Allaha şəriq qoşmaqdi. Ona görə hər azad fikirdə, hər aşiq ürəkdə şirk görürlər, ondan qaçmağa çalışırlar, ən qorxduqları şey də odu ki, özlərinin fikir və əməllərində də elə bir şey olar ki kimlərsə şirkə aparıb çıxardalar... Səni belə öyrədiblər, gözünü açandan bunu eşitmişən...

Seyid Əhməd - (*susub dərvişi müşahidə eləyir*) Hardandı bu qədər təkəbbür, siz hürufilərdə? Səfadan, paklıqdan, təmiz ruhdan danışsınız hamınız, amma dərk eləmirsiniz ki, elə ənəl-həqq sözünün özü yalnız təkəbbürdən doğur... Hamınız bu cürsüz... Ona görə də, Allahın lənətindən qurtula bilməyəcəksiniz, çünki təkəbbür şeytanın vəsvəsesidi...

6-cı dərviş - Düzdü, Seyid, təkəbbür şeytan vəsvəsesidi. Fəqət sən təkəbbürün mənasını deyəsən hələ fəhm eyləməmişən... Haqqa tapındığını demək təkəbbürdümü? Bəlkə, gözünü açıb ətrafına yaxşı baxasan, oxuduğun Əl-Əzhəri, başqa hövzələri gözünün qabağına gətirəsən? Məgər bir şeyxin iki möizədən sonra bütün əvam camaata yuxarıdan-aşağı baxması deyilmi təkəbbür? Allahı, fəqət, mən düzgün tanıyıram, başqaları batil yoldadı, cəhənnəmlikdi deyib yüzlərlə insanı qılıncdan keçirtmək deyilmi təkəbbür? Bir-birinin ayağının altını qazıyıb, min cür fitnə-fəsad törədib mənəb sahibi olan şeyxlərin, qazilərin, müftilərin rəzalətləri təkəbbürdən doğurmu? Düzünü de, məgər sən özün həmişə bu barədə düşünməmişən? (*susur*) Gözlərindən görürəm ki, düşünmüşən, həmişə bu fikirlərin içində çapalamısan, suallarına cavab tapmamısan. Cavab tapmadığına görə də, sualları öz içində dəfn eləməyə çalışmısan... Amma, suallar it cəmdəyi deyil ki, torpaq altında qalıb, birdəfəlik çürüyüb getsin. Suallar toxum kimidi, basdırarsan ki, birdəfəlik məhv olub getsin, səndən əl çəksin, fəqət əvəzində bir toxumdan yüz toxum göyərər...

Seyid Əhməd (*həyəcanlansa da, özünü ələ almağa çalışır*) - Allahü ələm... bütün sualların cavabı yalnız Allahdadı... Düzünü Allah bilir...

6-cı dərviş - Bəli, düzünü Allah bilir. O səbəbdən, mən də bilirəm, çünki, Haqq mənəm, Haqq məndədir, Haqq söylərəm...

Seyid Əhməd - (*əsəbini birtəhər sıxıb saxlayır*) Sən ... sən... indi yenə deyəcəksən ki, şirk deyil dediklərin? Səni yüz dəfə edam eləmək də azdı...

6-cı dərviş - Bəli, azdı yüz dəfə, min dəfə... Nə qədər istəyirsən, edam elə. Xeyri olmayacaq... Günəşin şüalarını məgər məhv eləmək olar? Qarşısını kəsə bilərsən, o da müvəqqəti. Fəqət, nə qədər günəş varsa, onun şüaları da həmişə olacaq... Deməli, mən də həmişə olacam və Nəsimi adı da, dillərdən düşməyəcək...

Seyid Əhməd - (*dişlərini sıxır*) Yenə təkəbbür... yenə təkəbbür... Məxluqatın içində ən təkəbbürlüsü iblis idi, təkəbbüründən Allahın dediyinə asi oldu... Sənin bu danışdıqların da, iblisin vəsvəsesidi... Onun təkəbbürü indi də səndə əyan olub, (*kinayə ilə*) övliya Nəsimi, müdrik Nəsimi...

6-cı dərviş - Bəli, Seyid, düz buyurursan. Şeytan Adəmə səcdə etmədi, fəqət bütün mələklər səcdə elədilər, çünki, Allahın əmri idi. Səncə Allah təala özündən başqasına səcdə eləməyə mələkləri niyə məcbur edirdi? Bəlkə onda, İblisin dediyi haqq idi? İblis də müşrik olmaq istəmirdi, onunçün buyurdu ki, mən səndən başqasına səcdə eləmək istəmirəm...

Hiss olunur ki, Dərvişin qəribə fikirləri Seyid Əhmədi çaşdırıb...

Seyid Əhməd - *(dili dolaşa-dolaşa)* Sən nə küfr sözlər söylərsən, danışma belə şeylər, dərviş... Danışma.

6-cı dərviş - Diqqətlə qulaq as, Seyid, əgər Allah özündən başqasına mələklərin səcdə eləməyini tələb edirdisə, onda elə sən dediyin şirkin səbəbkarı, Allah özü idi...

Seyid Əhməd - *(gözləri bərəlidir)* Küfrdü, küfr danışsın, Allah sənə lənət eləsin, kafir...

6-cı dərviş - *(əhəmiyyət vermir)* Bəs görəsən, niyə Həqq Təala mələklərdən Adəmə səcdə eləməyi tələb elədi? *(tələsmədən, yavaş-yavaş Hürufiliyin əsas tezisini bəyan edir)* Bəlkə, ona görə ki, Adəmin vəchində elə Həqq Təalanın özünün siması təcəllə eləmişdi... Adəm elə Vəchullah idi... Bütün Adəm övladı Vəchullahdı... Bütün Adəm övladı, Seyid, mən də, sən də... hamı... eynən Günəşin şüaları kimi... Sakit ol, Seyid, qeyzlənmə... Dediklərimi dərk edən və bu yolun yolçusu, saliki olan Adəm övladı, külli kainatın bütün sirrlərinə vaqif olur.

Möminin qəlbi içində çünki beytullahdır,

Neyçün izzət eyləməzsən, orda çün Allahdır.

Seyid Əhməd - Lap övliyalar kimi danışsın, dərviş... *(yenə acı-acı gülümsünür)* Bəlkə deyəcəksən ki, övliyaullahsan?

6-cı dərviş - Övliyaullah? Bilmirəm... Bu söylədiyən salikin axıncı sualıdır... Sən kimsən, mən kiməm...

Mən ki dərvişəm, gədayam, padişahi-ələməm,

Ruhü birəngəm, əgər ki rəngə girdim, Adəməm...

Şeş cəhətdən çar ənasirdir mənə faş eyləyən,

Yoxsa mən gəncineyi vəhdətdə nuri əbkəməm...

Seyid sanki mübahisəyə girməyə çalışmış kimi, onunla üzbəüz oturur...

Seyid Əhməd - Yaxşı, tutalım, mən öz yəqinimi, imanımı qoydum bir kənara... Gəl sənə belə bir sual verim, padişahi-ələm dərviş... Bax, mən deyirəm ki, əsil möminin borcu yalnız budur ki, Allahın qoyduğu əhkamı doğru-dürüst yerinə yetirsin, şəriətin ipindən möhkəm yapışsın, əxlaqını, nəfsini şeytan vəsvəəsindən qorusun, təqvəsi, zöhdü ləkəsiz olsun ki, Allah-Təala onu axirət əzabından qurtarsın, cənnət nəsib eləsin...

6-cı dərviş - *(Onun sözünü kəsir)* Bu sən sözün deyil, sən sözün deyil, sən sözün deyil, sən sözün deyil... Bazar ticarətidi bu, Seyid, mən bunu eləyirəm, sən də əvəzində belə elə...

Seyid Əhməd - Sözümlü kəsmə, ağıllı dərviş... Son sualıma cavab ver, aqibətin bundan asılıdır... Tutalım, biz belə deyirik... Amma, sən deyirsən ki, mən başqa yolla getmişəm, şəriətdən də keçmişəm, təriqətdən də keçmişəm, gəlib ilahi mərifət kəsb eləmişəm və indi külli-kainatın sirrləri mənimçün əyandı... İndi de görüm, buna necə nail olmusan və nail olmağının sübutu nədədir? Yoxsa "mən həqqəm, həqq məndədir", "bütün sirrlərdən agaham" sözünü hamı deyə bilər... Dil bir parça ətdi, o yana da döner, bu yana da döner..

6-cı dərviş - *(gülümsünür)* İki sual oldu, Seyid, bir yox... Həm də mənim yox, daha çox sən aqibətin bu sualdan asılıdır... Əvvəla, deyim ki, o sözün ki, sən dedin, dil o kəlməni deməyə illərlə riyazətdən keçməli idi, dünyaya göz yummağı bacarmalı idi, nəfsini öz əqlinin nökrinə çevirməli idi... Dildə

yox, Seyid, əməldə... Yoxsa, sən o şeyxlərin, əllamələrin kimi minbərdə nəfsi ram eləməkdən, dünya malına göz yummaqdan danışib, fəqət, minbərdən düşüb zər-zibalı geyimlərdə gəzib, cah-cəlallı evlərdə yaşamağı demirəm... Həqiqi təqvadan, riyazətdən danışırım... Bu yolu sən də keçmişən, Seyid, bilirəm, dəqiq bilirəm... Qatı şəriətçi, ehkamçı olmusan, şeyxlərin, vaizlərin dediklərinə cidd-cəhdlə əməl eləmişən, hətta dediklərindən də artıq eləmişən, öz nəfsini ram eləməyə çalışmışan, uzun illər qatı riyazət çəkmişən, bu yaxşıdı...

Seyid Əhməd - (*kinayə ilə*) Nə əcəb, əhkam əhli haqqında bir xoş söz dilinə gəldi, dərviş...

6-cı dərviş - Mən şəriətdən imtina eləməmişəm, Seyid, şəriət peyğəmbərin şəriətidi... Yolun başlanğıcıdı... Fəqət şəriətdə batıb qalan, ondan o tərəfi görməyən və ehkamı əldə bayraq eləyib heç kimi irəli getməyə qoymayan riyakar ruhanilərə tənə eləmişik biz... Çünki, yol kənarında oturub qalmaq, yol əhlinə mane olmaq yaxşı əməl deyil... Məqsəd, yol deyil, yol vasitədi, məqsədə çatmaqçün... Amma sən elələrindən olmamışan, həmişə düşünmüşən ki, nəse çatmır, vaizlərin, şeyxlərin dedikləri səni qane eləməyib, hiss eləmişən ki, daha nələrsə var, fəqət, sənin gözünü bağlayıblar, qoymayıblar irəli baxasan, deyiblər, elə nə varsa, burdadı, yaxında, iki addımda, irəlidə heç nə yoxdu. Çünki özləri heç nə görə bilməyiblər. Səni əmin eləməyə çalışıblar ki, görməyə heç nə yoxdu və ya gördüm deyənlər hamısı küfrə batıb qalıblar... Sən də qorxmusan, gözlərini bağlamışan, qoymamışan ki irəli baxsınlar. Başını aşağı salmışan ki, ayağının altından başqa heç nəyə baxmayasan...

Seyid Əhməd - Bu cavab deyil dərviş... Lap turalım, sən də qatı riyazət yolu tutdun, bu yolda laaap uzaqlara gedib çıxdın... Bəs sonra? Axirətdə mizan, tərəzi qurulanda əməlisalehlər cərgəsində olacaqsan, şəfaət tapacaqsan, cəhənnəm odundan nicat tapacaqsan... Nə olsun? Bunu hamımız deyirik, bütün minbərlərdən bu həqiqətlər bəyan olunur...

6-cı dərviş - Bizim riyazətimiz cəhənnəm odundan nicat tapmaq üçün deyildir... Külli-ələmin sirrlərindən agah olmaqçündür... Haqqı öz içində tapmaqçündür...

Seyid Əhməd - (*karıxır, bezir*) Anladım, başa düşdüm... Haqqı öz içində tapdın, bəyənmədiyən üləmadan qat-qat yüksəklərə qalxdın, padişahi-ələm oldun... bildim. Bəs, nədədi sənin padişahlığın? Hardadı sənin sirrlərdən agah olmağın?

6-cı dərviş - Kainatın sirrlərinə vaqif olan insan üçün zaman, məkan yoxdu. Yüz il əvvəl, yüz il sonra, dünyanın hər yerində... heç bir pərdə yoxdu, pərdələrin qalxdığı məqamdı bu... Allah bu riyazətin, bu təqvanın müqabilində salıq üçün kəramət qapılarını açır...

Seyid Əhməd - Boş-boş sözlərdi...

6-cı dərviş - Yaxşı, mən pərdələri qaldıraram. Düzünə qalsa, heç istəməzdim, fəqət, sən vadar elədin məni... Bax, Seyid, sən özün bu saat mənimçün açıq kitabсан. Dünənində, bugününədə, sabahında nə varsa, hər şeydən, bütün sirrlərdən agaham... Hər şeyi görürəm... Çünki hər şey sənə surətində əks olunub, ayinə kimi...

Seyid Əhməd - (*Ehtiyatlanır*) Nəyi görürsən?

Pauza. Dərviş gəzişir...

6-cı dərviş - Görürəm ki, uşaq vaxtı valideynlərdən məhrum olmusan, atanı, babanı heç xatırlamırsan, fəqət, ananın çöhrəsi yadındadı... Sonra ev-

eşikdən didərgin düşmüşsüz, anan çətinliklərə dözməyib tələf olub; qohumların da pərən-pərən düşüb. Sənə mədrəsələrdən biri sahib şıxıb, orda böyümüşən, çox ali bir ruhani səni himayəyə götürüb, çün görüb şüurlu cocuqsan, həm də heç bir əzizin qalmadığına görə, özünü təmamən ruhaniyyətə həsr eləyə bilərsən... Mədrəsədən sonra da əl-Əzhərdə oxumusan, Quranı, fiqhi, ehkamı çox səylə öyrənmişən. On beş yaşında Hafizi-Quran oldun. Şeyxin də diqqət-nəzəri həmişə üstündə olub... Həmişə səni sərt, qəddar, barışmaz bir din təəssübkeşi kimi böyüdü. Bütün fərqli təfəkkürlərə və təriqətlərə nifrət doldurub üçün: «Allahın yeganə düz yolu bizim getdiyimiz yoldu, kim bizdən deyilsə, kafirdi, mürteddi, qanı halaldı»... - bu fikirlərlə böyümüşən...

Seyid Əhməd - Nə olsun ki? *(əlini yellədir)* Bunları hamı bilir...

6-cı dərviş - Xub, *(fikirləşir)* onda başqa şeyləri danışım... 17 sennin tamam olandan sonra Dəmşqdə Hövzədə oxuyanda başına qeyri-adi bir iş gəldi... Qaldığın mülkün yanında bir druz ailəsi qalırdı, növcavan qızları var idi, çox gözəl ud çalırdı, aşiqanə qəzəllər deyirdi... Sən də onun ud çalmağını eşidib ağaca çıxardın, gizlincə seyr edərdin. Çox maraqlı gəlirdi sənə, çün özün də gizlində şeirlər yazardın.

Dərviş sakit tərzdə danışdıqca, Seyid Əhməd halbahal olur, götürüb su içir, yaxasını açır...

6-cı dərviş - Axırı, bir dəfə qərara gəldin. Yazdığın şeirlərdən birini gözəl nəstəliq xəttiylə kağıza köçürdüb o həyətə atdın... Ertəsi gün sənin qəzəlini oxudu... Sən də onu seyr edirdin... Beləcə, dostlaşdız... Gün batandan sonra, bütün aşıqlərin dostu olan ayın işığı altında gizlincə görüşərdiz, söhbət edərdiz, sən ona şeirlər oxuyardın, o da rəng verib, rəng alardı... Beləcə, bir müddət keçdi, sonra dağlarda druz tayfalarının üsyani başladı... Hökmdarın əmri gəldi ki, Dəmşqdə məskunlaşan druz ailələrini də cəzalandırınsınlar... Beləcə, könül həmdəmindən ayrı düşdün... İllər keçdi, fəqət, nə onun özünü unuda bildin, nə də çalib-oxuduğu nəğmələri... Onlarla şeir yazdın ona, amma, gizlətdin, heç kimə oxuya bilmədin... Yəne fikrivi-diqqətivi Şeyx Əzəmin fərmayişlərinə yönəldin, bütün dini fətvaları sərtliklə yerinə yetirdin, səni hara göndərdilərsə, başqalarından daha qəddarlıqla işin öhdəsindən gəldin, harda küfr bidət ocağı nişan verildisə, tərəddüd eləmədən dağıtdın, məhv elədin... Hamı səni din yolunda, Allah yolunda çəkinmədən canını belə etməyə hazır olan qorxmaz, barışmaz bir mücahid kimi tanıdı... *(dərviş nəfəsini dərir)* Fəqət, əslində, sən çox qorxacaq adamsan, Seyid...

Seyid Əhməd - Mən? *(səsi xırıldaıyır)* Mən heç vaxt heç kimdən qorxmamışam...

6-cı dərviş - Qorxmusan, Seyid, qorxmusan. Bütün qəddarlığın, barışmazlığın da, elə qorxudandı...

Seyid Əhməd - Allah düşmənlərinə qarşı qəddar olmaq qorxudan deyil, imandandı...

6-cı dərviş - İmandandısı, bəs onda niyə sənin başın üstə dayanan şeyxlərin, ruhanilərin bəd əməllərinə qarşı da eyni cür qəddar olmamısan? Niyə susmusan?

Seyid Əhməd - Şər atma tanımadığın adamlara...

6-cı dərviş - Onlara şər atmağa nə ehtiyac var, özləri başdan-başa şərdilər. Özlərindən başqa heç kimə xeyirləri dəyməyib... *(birdən gülür)* Aaa, yox, dəyib, sənin kimi əqidəli gənclərə də xeyirləri dəyib... Sizin

ağzınızı bağlamaqçün əllərindən gələn yaxşılığı ediblər... Könül həmdəmindən ayrılardan sonra çox xiffət elədin, xəstəlik tapdı səni, neçə ay yatdın. Kim idi yastığının üstündən çəkilməyən? Şeyx Əzəm əllamə Bağdadı... Kim idi hər cümə sənə baş çəkən? Qaziyi-vilayət Məhəmməd ağa... Kim idi ən məşhur təbibləri sənə üstünə gətirən? Əmir-əl ümərə İshak Misri... Amma, ən çox Şeyx Əzəm narahat idi sənəçün... Axı, illərlə zəhmət çəkmişdi sənə üstündə, səni istədiyi mərtəbəyə qədər qaldırılmışdı... Bütün günü əmir-əl ümərəyə, başqa ruhanilərə səni tərifləyirdi, başqa bədxahlar əmirin qulağını sənə əleyhinə dolduranda, Şeyx Əzəm müdafiə edirdi, qoruyurdu səni... Ən çətin məqamda, bədxahlar sənə ayağının altını qazıyanda, başqa çoxlu çətin məqamlarda sənə arxada qalxa bilərdin? Hər dəfə onlardan bir riyakarlıq, şər əməl görəndə, için qaynayırdı, amma danışa bilmirdin, özün öz səsini boğurdun, başa düşürdün ki, səsini qaldırsan, hamı səni nankorluqda ittiham edəcək, hamı deyəcək ki, bu ağsaqqallar gənc nəcib Seyidi bu cür bəslədilər, fəqət, sonda, Seyid nəcib çıxdı, onların üzünə ağ oldu... Beləcə, haqq səsini boğurdun, özün özünü inandırırıydın ki, yox, burda nəşə var, əgər bu ağsaqqallar bütün bu riyakarlıqları, fitnə-fəsadı törədirlərsə, deməli, boş-boşuna eləmirlər, bunu da haqq yolunda eləyirlər, nəşə ali məqsədləri var... Özün özünü sakitləşdirirdin..

Seyid Əhməd - (dişlərini sıxır) Böyüklərin əməllərinə qiymət verməkçün, gərəkdir, özün də böyük olasan...

6-cı dərviş - Bəli, Seyid, sən bu sözləri özün özünə yüz dəfə, min dəfə demisən. Öz-özünü sakitləşdirmisən... Fəqət, yenə deyirəm, səbəb sənə qorxaqlığın olub, Seyid, sən təklildən qorxmusan həmişə, çünki, uşaqılıqdan yaxınlarını itirmisən, tək qalmısan, müdafiəsiz olmusan, çox əzablar çəkmişən, indi də böyüklərə asi olub təzədən tək qalmaqdan qorxmusan... Tək qalmaq sənə cəhənnəm əzabı kimi gəlib... Hər şeyi ona güzəştə getmişən, haqqa arxa çevirmisən, ürəyini haqqın məhbəsinə çevirmisən... Olmaz belə, Seyid, kamil insan gərəkdir tənhalıqdan, kimsəsizlikdən qorxmasın, haqq kimsəsizlərdədi, haqq kimsəsizlərdədi, kimsəsizlərin pənahı Haqq Təala özündü... Kimsəsizlər Haqqın özündü... Sən əgər bunu fəhm etsəydin, bu qədər qorxaq olmazdın, Seyid... Onlara da bənzəməzdin...

Seyid Əhməd - (bardağdan su içir) Mən heç kimə bənzəmirəm...

6-cı dərviş - Bənzəyirsən, Seyid, bənzəyirsən... Onlar səni özləri kimi görürlər, öz yerlərinə hazırlayırlar, sən də hiss eləmədən onlara bənzəyirsən... Şeyx Əzəm həтта öz qızını da sənə verməyə hazırlaşır... İstəyir sənəninlə qohum olsun, sonra da öz minbərini sənə təhvil versin... Amma, o ilan yuvasına yaxın getmə, Seyid, getmə, özün də ilan olarsan... Haqqa gəl, haqqı tanı, öz içində tanı haqqı, Seyid, başa düş ki, kamil insan qorxudan məhrumdur... Sən də tərək et qorxularını, bu xovfu, küdurəti... Yoxsa, əqrəb kimi səni içəridən zəhərləyəcəklər... *(başını yellədir)* Artıq zəhərləyiblər, o səbəbdən içini qurd yemiş ağaca bənzəyirsən, Seyid, için çürümək üzrədi... Zəhər atmısan, Seyid, mən bilirəm, dəqiq bilirəm, görürəm...

Ta öylə bir atəşdi ki, bu xovfü-küdurət

Yerdən gögəcən hər tərəf üzrə şərər atmış...

Düşmüşsə əgər ruhuna, bir vaxtı görərsən

Zahirdə şirin bəhrədi, içdən zəhər atmış...

Seyid Əhməd əsəbiləşir, əlindəki su qabını yerə çırpıb sındırır...

Seyid Əhməd - Kəs səsinə. (*Seyid qəzəblə dişlərini sıxır*) Bəs hər şeyi görürsənsə, de görüm, öz taleyini, öz həyatını necə görürsən? (*gərginliklə*) Bilirsən nə vaxt öləcəksən? Əzrayıl sənənin canını nə vaxt alacaq?

6-cı dərviş - (*susub nəşə fikirləşir*) Bu gün... Əzrayıl artıq qapı arxasındadı, Seyid, hiss eləmirsənmi nəfəsini? Mənim canımın ardyca gəlib...

Seyid Əhməd - Qəti əminsən?

6-cı dərviş - Bəli, Seyid, sən məni qətlə yetirəcəksən...

Seyid Əhməd - (*dəli kimi qəhqəhə çəkir*) Hə, bax burda uduzdun Dərviş, uduzdun... Çünki sənənin taleyini mənim əlimdədi. Mən də səni öldürməyəcəm... Öldürməyəcəm... Zindana salıb başının üstünə də fərraşlardan qoyacam ki, qətli-nəfs etmiyəsən...

6-cı dərviş - (*Seyidin gözlərinin içinə baxır, gülümsünür.*) Boş sözdü deyirsən...

Seyid Əhməd - Yoox, boş deyil, həqiqətdi... Eşidirsən, dərviş? (*kinayə ilə*) Mən imkan verməyəcəm ki, sən öləsən, arxayın ol, mən sənə söz verirəm... Eşidirsən? İmkan verməyəcəm ki, öləsən...

Qısa sükut...

6-cı dərviş - (*sakitcə*) İllər əvvəl o Dəməşq gözəlinə də eyni sözləri deyirdin... (*Seyid Əhməd diksinir, gözləri bərəlir.*) Onu da inandırırдың ki, sənənin ölməyinə imkan verməyəcəm, arxayın ol. Sən ölməyəcəksən... O da arxayın idi... Edama aparılanda da arxayın idi, gözlərini sənə zilləmişdi...

Seyid Əhməd - (*gözləri bərəlir, əlləri əsir*) Bədi, susss, danışma...

6-cı dərviş - Hə, sənə zilləmişdi gözlərini, boğazına kəndir keçiriləndə də gözləri sənə baxırdı, arxayın idi ki, son nəfəsdə də olsa, sən onların ailəsini xilas edəcəksən, sən onları ölməyə qoymayacaqsan, axı, sən ona söz vermişdin... Axı o sənə inanırdı...

Seyid Əhməd - Bədi (*dəli kimi qışqırır*). Bədi...

6-cı dərviş - Sənsə, heç nə eləmədin... Çünki fətva verilmişdi, ailəsi mürtəd elan olunmuşdu, sən onlara kömək eləseydin, səni də kafirlikdə ittiham edərdilər... Amma başa düşmürdün ki, kamil insan üçün dünyada küfr və iman yoxdu... Nur var və cəhalət var...

Seyid Əhməd - (*əliylə başını tutur*) Kəsss... danışma...

6-cı dərviş - O qız səni kamil insan bilirdi, inanırdı... Az qala səcdə eləməyə hazır idi sənə... Sən də ona söz vermişdin. Eynən mənə söz verdiyin kimi. Amma heç nə eləmədin, ona görə də, indiyəcən onun çöhrəsi sənənin gözlərinin qabağından getmir, həmişə yuxularına girir, səndən imdad diləyir...

Seyid Əhməd - (*az qala qışqırıqla*) Bədi, yalvarıram bədi...

6-cı dərviş - (*ah çəkir, yenə şeir deyir*)

**Yarını satdın bəhasız, bilmədin miqdarını,
Heçə dəyməz ol kişi kim, heçə satar yarını...**

**Kim bəhasız canını görmüşsə yarından əziz,
Yarını itirdi, nadan, bulmadı dildarını...**

(*Dərviş şeiri dedikcə, Seyidin əlləri əsməyə başlayır*)

**Kim ki qurban olmadı yolunda ol məşuqənin,
Düz deyil əhdə vəfası, tulla boş göftarını...**

***Ey Nəsimi, inciyi-dürrü bilən sərrafə sat,
Cahilü-nadanə satma löleyi-şəhvarını...
Seyid Əhməd - Sussss...***

Qəfildən Seyid Əhməd qoybundan kiçik xəncəri çıxarıb dərvişin qarnına soxur...

Dərviş qarnını sıxır, bükülür, acı-acı gülümsünür...

6-cı dərviş - (*səsi qırıla-qırıla*) Gördün, Seyid? Axırda Nəsimi yenə haqlı çıxdı... Mən dedim axı, Əzrayıl gözleyir məni... Hərçənd sənın əllərin cəllad əlləri deyil...

Dərviş yerə çökür...

*Seyid Əhməd qorxu içində əlindəki xəncəri atır, dərvişin cəsədinə baxır, asta-asta yerə çöküb fəryad edərək ağlamağa başlayır...
Getdikcə səsi sakitləşir.*

Bir azdan qaranlığın içindən gənc və gözəl bir qız çıxır. Bu, həmin gözəlin kabusudur.

Qız şirin zəhin səslə şeir deyərək, rəqs edərək Seyid Əhmədin başına dolanır...

***Qız - Həbibim, izzətim, canım, cahanım,
Rəfiqim, munisim, arami-canım.***

***Sənubər qədli dildarım, təbibim,
Gələr didarına ruhi-rəvanım...***

***Canımdan getməz odlu dərdi-hicran,
Çəkə bilməm, nedim, arami-canım?***

Seyid Əhməd - (*başını qaldırır, yorğun baxışlarla*) Yenə sənsən?

Qız - Ruhdan düşmə şairim, heç ruhdan düşmə... Axı, sən kimsəsiz deyilsən, mən heç vaxt səni tək qoymamışam, ən müşkül məqamda da yanında olmuşam, sənə güc vermişəm...

Seyid Əhməd - (*ah çəkir*) Qiyamətədək təqib edəcəksən məni? Bilirəm, günahkaram qarşında, bilirəm, bacarmadım; səni də, ailəni də qoruya bilmədim... bilirəm, bilirəm...

Qız - Sənin heç bir günahın yox idi, şairim, mənim qismətim oraya qədər idi... Belə daha yaxşıdı, sən məni həmişə növcavan xatırlayacaqsan, qocalmağımı, saralıb-solmağımı heç zaman görməyəcəksən... Belə daha yaxşıdı, sənın heç bir günahın yox idi...

Seyid Əhməd - (*yalvarışlı səslə*) Əgər günahım yox idisə, niyə rahat buraxmırsan məni? Niyə yuxularımdan əl çəkmirsən, kabusa dönüb izləyirsən məni? Niyə çıxıb getmirsən biryolluq?

Qız Seyid Əhmədin ətrafına dolaşaraq danışır...

Qız - Çünki sən özün də bunu istəmirsən... Axı sənin məndən başqa heç kimin yoxdu... Unutmusan məgər? Uzun illər əvvəl özün həmişə bu sözü deyirdin mənə... Səndən başqa heç kimim yoxdu, heç kimim yoxdu... Sənin sözlərin idi... O səbəbdən tənha buraxmaq istəmirəm səni, şairim, dünya qəddar dünyadı, zalım dünyadı, sənin ruhunsa çox zərifdi, yumşaqdı... Zahirən dəmir kimi görünmək istəsən də, hamı səni bu tövr tanısa da, bircə mən bilirəm ki, əslində için şam kimi yumşaqdı, azacıq istidən əriməyə hazırıdı...

Seyid Əhməd - (*bezikmiş səslə, ağlamsınır*) Hə, elədi, amma olmaz... Mən belə olmamalıyam, mən dəmir kimi möhkəm olmalıyam. Yoxsa, əzərlər məni, tapdalayrlar...

Qız - Hərənin bir qisməti var, Seyid... Sən elə bilirsən ki, özünü zahirən dəmir kimi sərt, barışmaz göstərməklə, həqiqətən də əvvəl-axır için də dəmir kimi olacaq... Yox, Seyid, sən beləsən, Allah səni belə yaradıb... Mən də səni belə sevmişəm...

Seyid Əhməd - Bilmirəm, bilmirəm. Mən heç nə başa düşə bilmirəm...

Qız - Hə, başa düşə bilmirsən, çünki haqddan uzaq düşmüşsən, haqqı kənardə axtarırsan, öz içində yox... Öz içinə düşməkdən qorxursan... Amma qorxma, Seyid. Mən sənənin yanındayam, mən də sənəninləyəm, qorxma öz içinə düşməkdən... Axı, haqq elə sənənin öz içindədi, haqq elə sənənin özünsən. Haqq sənsən, haqq səndədir...

Qaranlığın içindən əvvəl edam olunmuş dərvişlərin ruhları çıxır, ortada oturmuş Seyid Əhmədin ətrafına dolaşırlar, Qız da kənardan ud götürür, oturub sakitcə ud çalır...

Dərvişlər Seyid Əhmədin başına dolaşaraq sanki zikr edirmiş kimi, udun nəğməsi altında şeirlər deyirlər:

1-ci dərviş -

**Səndən iraq ey sənəm, şamü-səhər yanərəm,
Vəslini arzularam, dəxi betər yanərəm.**

2-ci dərviş -

**Eşq ilə şövqün odu, canımı kar eylədi,
Gör necə tabindən ey şəmsü-qəmər yanərəm...**

3-cü dərviş -

**Səbr ilə aramımı aldı əlimdən qəmin,
Badi-həvadən deyil, qəmdən əgər yanərəm.**

4-cü dərviş -

**Yandıgımız yar üçün, gizli deyil, mən dəxi
Hər nə qədər kim onun könlü dilər, yanərəm.**

5-ci dərviş -

**Şəmi-ruxun surəti qarşıma gəlmişdürür,
Şəşəəsindən mana şölə düşər, yanərəm...**

6-cı dərviş -

**Çıxdı içimdən tütün, ərşi boyadı bütün,
Gör ki nə atəşdəyəm, gör nə qədər yanərəm...**

QIZ -

**Müddəi yanər demiş qəmdə, Nəsimi üçün
Qəmdə yanan yarı çün yarı sevər, yanərəm...**

Dərvişlər susur, udun nəğməsi bir müddət davam edir...

Qəfildən kənardan Şeyx Əzəmin gurultulu səsi eşidilir...

Şeyx Əzəm - Lənət olsun kafirlərə... Bütün müşriklər, allahsızlar cəhənnəm odunda yanacaq... Heç birinə axirətdə şəfaət olmayacaq... Təkbir, Allahü Əkbər...

Şeyx Əzəmin səsi gəldiyi müddətdə dərvişlər və qız çəkilir... Şeyx Əzəm içəri daxil olur...

Seyid Əhməd başını qaldırıb laqeyd baxışlarla ona baxır, lakin adətincə təzim eləməkçün yerindən qalxmır, yenə başını aşağı salır...

Şeyx Əzəm - Bu nədi övladım, nə halətə düşmüşsən? Yəni sənənin də hissiyyatın sənəni aldatdı? (*narazılıqla*) Mən düşündüm ki, sənənin təqvan ilə, yəqinin, imanın ilə həqiqi Nəsimini tapmaq sənə çətin olmaz, Hələbdəki kafir yuvasını da darmadağın eləyərsən...

Seyid Əhməd özünü müdafiə eləməyə söz tapmır sanki və yenə başını aşağı salır... Özündə deyilmiş kimi görünür.

Şeyx Əzəm - Fəqət, son ayda sən altı nəfəri Nəsimi adıyla edam elətdirmisən. Hər dəfə də Dəməşqə Əmiri-əzəmə namə göndəirsən ki, həqiqi Nəsimini tapmışam, məhz budur axtardığımız məlun.... Əmir də edam fitvası verir, fəqət beş gündən sonra yenisi peyda olur... Əmir Əzəm məni çağırıb səndən xeyli giley-güzar elədi. Dedi, sənənin tələbən Seyid Əhməd deyəsən hürufilərin əlində çəşib qalib, başını itirib...

Seyid Əhməd dodaqaltı nəsə mızıldanır.

Seyid Əhməd - Bacarmıram.... Bilmirəm... Başa düşmürəm...

Şeyx Əzəm - (*ah çəkir, bir az qeyzlənir*) Heyf, səd heyf, sən ümidlərimi daşa çırpıdın... Məni Əmirin yanında gözükölgəli, diliqısa elədin, Seyid Əhməd... Mən vəd eləmişdim ki, Seyid Əhməd bir ayın içində hürufilərin kökünü kəsəcək Hələbdə... Fəqət, heç bir nəticə yoxdu... (*gəzişərək danışır*) Sizin tayfanız lənətullah Ələvilərdən idi... Hamısını o vaxt sürgün elədilər burarlardan, fəqət, mənim sənə yazığım gəldi, xəyal eylədim ki, bu yeddi yaşlı çocuğun şəksiz ki, beynini hələ batil fikirlərlə doldurmağa macal tapmayıblar. O səbəbdən özüm sahib durdum sənə, oxuturdum, mədrəsə keçdin, əl-Əzhərdə hamıdan yaxşı ad çıxartdın, mən də sənə baxıb fəxarət keçirdim... Sonra da həmişə başımı uca elədin, bütün tapşırılan işlərin öhdəsindən gəldin... mən də səni qorudum, imkan vermədim ki, bədxahlar ayağının altını qazıyıb səni yıxsınlar, əzsinlər... Bəs indi nə oldu sənə, Seyid Əhməd? Nə oldu, axı? Nə dəyişdi ki, birdən-birə belə aciz oldun? Hanı sənənin dəmir kimi imanının, polad kimi yəqinin, bərişməzliyinin, sərtliyinin? Yoxsa unutmusan ki, sən kimsən? (*bir az da bərkdən*) Hə, Seyid Əhməd? Unutmusan ki, kimsən?

*Birdən Seyid Əhməd başını qaldırıb Şeyx Əzəmin gözlərinə baxır...
baxışlarında qəribə bir divanəlik və qətiyyət hiss olunur...*

Seyid Əhməd - *(sualı təkrar edir)* Mən kiməm? Mən kiməm? *(qəfildən gülür)*

**Mən ki dərvişəm, gədayam, padişahi-ələməm,
Ruhi birəngəm, əgər ki rəngə düşdüm, Adəməm...**

Şeyx Əzəm - *(diksinir)* Nə? Nə dərviş? Nə gəda?

Seyid Əhməd - *(daha qətiyyətlə):*

**Aləmi-qeybin sifəti məndə oldu aşikar,
Ey bəsirətsiz, mənri gör kim, nə zati-əzəməm...**

Şeyx Əzəm - *(geri çəkilir)* Sən nə danışırısan? Mənəm bəsirətsiz?

Seyid Əhməd -

Söyləyən Həqqdir mənim dilimdə hər dəm, yoxsa mən

Çar ənasirdən mürəkkəb, bilisanü-əbkəməm....

Şeyx Əzəm - Sən... Sən... Deyəsən, cəhənnəm əhlinin yoluna əyilirsən, əməlisaleh möminlər kimi Cənnəti-firdovsdən əlini üzməkmi istəyirsən?

Seyid Əhməd -

**Cənnəti-firdovs üçün bir ləhzə qəmgin olmazam,
Talibi-didari yarəm, şadimanü-xürrəməm...**

**Çün Nəsiminin işi təqdir əlindən işlənir,
Fariqəm dünyadə və üqbadə qəmdən, biqəməm...**

Şeyx Əzəm - Nə? Nəsimi? *(sanki ümidlənir)* Bəlkə həqiqi Nəsimini tapmısan? Mən bilirdim ki, sən bu işi yarımçıq qoymazsan, mütləq başa vuracaqsan... Əgər belədisə, sənə əmirdən böyük bəxşeyiş alaram... Tapmısan həqiqi Nəsimini? Tez ol, cavab ver...

Seyid Əhməd - Hə, tapmışam....

Şeyx Əzəm - Hə? Çox yey xəbər oldu... Bəs hardadı Nəsimi?

Seyid Əhməd - *(ayağa qalxır, qamətini düzəldir)* Hüzurundadı İmadəddin Nəsimi...

Şeyx Əzəm çaşıb diksinir, geri çəkilib divara qısıılır....

Şeyx Əzəm - Sən havalanmısan nədir? Nə olub sənə, axı? *(əsəbi şəkildə)* Allahü əkbər... Allahü əkbər...

Seyid Əhməd -

**Allahü əkbər, ey sənəm, hüsnündə heyran olmuşam,
Qövsü-qüzehdir qaşların, yayına qurban olmuşam...**

**Kövnü-məkandan keçmişəm, mənə şərabin içmişəm,
Cananın üzün görmüşəm, başdan ayağ can olmuşam...**

Şeyx Əzəm - *(inanmırmış kimi)* Olmaya... Olmaya sən də o kafirlərin... o asilərin batil əqidəsinə mail olmusan? Sən də möminliyi, zöhdü tərk edib o asi kafirlər cərgəsinə qoşulmusan?

Seyid Əhməd - *(gülür)*

**Mömin mənəm, kafir mənəm, zahid mənəm, abid mənəm,
Asi mənəm, fasiq mənəm, mən külli-insan olmuşam...**

**Gah çıxmışam İsa kimi çərx üstünə oturmuşam,
Gah varmışam Yusif kimi ol Misrə sultan olmuşam...**

**Sərrafi-bəhri-qüdrətəm, yaquti-kani-vəhdətəm,
Gərçi bu gün Nəsimiyəm, xak ilə yeksan olmuşam...**

Şeyx Əzəm - (*əşəbiləşib qışqırır*) Yetər, bəsdir küfr danışdın, Seyid Əhməd, mən səni Hələbə ona görə çağırmaışdım ki, o məlunların əşarını tutuquşu kimi təkrar eləyəsən... Mən onların kökünü kəsmək üçün çağırmaışdım səni... Tapşırmaışdım ki, küfrün ocağını dağıdasan, Allah yolundan çıxanlar odda yansın...

Seyid Əhməd - (*qaşları çatılır*) Onda gerek ilk növbədə elə öz minbərini yandırasan, Şeyx Əzəm... Bu şəhərdə küfr yuvası varsa, o da sənin minbərindi...

Şeyx Əzəm - (*bağırır*) Məlun, sən bilirsən nə danışsın?

Seyid Əhməd - Bilirəm Şeyx, bilirəm, çox yey bilirəm ki, sən minbərdə adamları dünya malından əl üzməyə, nəfsə uymamağa, peyğəmbər əxlaqından, şəriətdən möhkəm yapışmağa səsleyib düşəndən sonra hansı işlərlə məşğul olursan. Küfrdə ittiham eləyib didərgin saldıgın druzların, nəsrənilərin mülk-malını Hələb Əmiriylə birlikdə necə ələ keçirib satmışız, Həcc ziyarətinə üz tutanların karvanlarını gizləncə necə çapqına vermişiz, Türkmən əmirləriylə cəngü-cidal adıyla beytül-maldan nə qədər var-dövlət oğurlamışız... Hamısını bilirəm Şeyx... (*o danışdıqca Şeyxin rəngi ağarır*) Hələ Hələbdə, Dəməşqdə saxladığın gizli hərəmxanələri demirəm, hələ müsəlman kəndlərindən əsir eləyib ora saldıgın kənzləri, qulları demirəm... Bunları eləyəndən sonra hansı üzle minbərə çıxıb Allahdan, peyğəmbərdən danışdın, Şeyx Əzəm?

Şeyx Əzəm - (*dili topuq vurur*) Sən... sən... Bunlar hamısı yalandı... Nakəslərin böhtanıdı... Əmirin vəzirinin, şəhər qazisinin şəridi... Bilirsən ki, onlar mənim düşmənlərimdi... Məni gözdən salmaqçün hər cür böhtana əl atırlar...

Seyid Əhməd - Sən hələ də yatmısan, Şeyx Əzəm... Anlamırsan ki, insanlardan çox nəsnəni gizlədə bilərsən, fəqət, Haqqın gözü hər şeyi görür...

**İtiridin Cami-cəmşidi, oyan uyğudan ey qafil,
Nə buldun uyğudan göstər, nə qıldın uyğudan hasil?**

**Məgər həqdən ziyan gördün ki, batil işlərə girdin?
Çevirdin üzünü Həqqdən, saqın kim, həqq deyil batil...**

**Əzazilin sözün tutdun, uyub vəsvasına anın
Ki İblisə uyan olmaz könül məqsudinə vasil....**

Şeyx Əzəm - (*onun gözlərinin içinə baxır*) İblisə mən uymamışam, Seyid Əhməd... sən uymusan... həm də indi yox, xeyli əvvəl... (*sanki xatırlayır*) Hər şey o şeytansurətli druz gözəlinə aşiq olmağından başladı... Ondan sonra üzün döndü məndən...

Seyid Əhməd - (*Diksinir*) Sən onu tanıyırdın? Bilirdin?

Şeyx Əzəm - (*kinayə ilə*) Elə bilmə ki, hər şeyi bilən tək sənsən... Hə, bilirdim hər şeyi... Bilirdim ki, aşiq olmusan, fəqət, onu da bilirdim ki, bu eşq sənənin imanına, yəqininə rəxne salacaq, səni zəiflədəcək, ruhunun qəsrinin qalın divarları çat verəcək... O səbəbdən Əmir onların qətlinə fitva verəndə, mən qabağını almadım... Hərçənd xilas edə bilirdim onları...

Seyid Əhməd - Sən... (*dişlərini sıxır*) sən... Necə qəddar adamsan, Şeyx...

Şeyx Əzəm - (*sərtləklə*) Bəli, mən qəddaram. Allah düşmənlərinə qarşı. İstəyirdim sən də belə olasan. Çünki dünya qorxu və vahimə üzərində

bərqərar olub... Amma sən onları xilas eləməyi düşünürdün. Hətta neçə dəfə yanıma da gəldin, bu xüsusda söhbət salmaq istədin. Gözlərindən oxuyurdum ki, nə istəyəcəksən... Fəqət, cəsərin çatmadı ürəyini açmağa. Deyə bilmədin. Mən də sevindim... Sevindim ki, Seyid Əhməd hələ tam azmayıb yolunu. Ancaq sonra çox xiffət elədin, yatağa düşdün, hətta bir çoxları artıq sənə sağalmağına da ümid eləmirdi, güman etlərdilər ki, nəse ağır sağalmaz bir mərəzə tutulmuşsan... Fəqət, mən sənə üçün ən məşhur təbibləri gətirdim, sağaltdılar səni...

Seyid Əhməd - *(inildəyir)* Kaş öləydim...

Şeyx Əzəm - Yox, sən ölməli deyildin. Sən mənim sağ əlim olmalıydın. Necə ki, oldun...

Seyid Əhməd - Kaş öləydim... Heç bilməyəydim hər şeyi... Mən sənə övliya kimi baxırdım, Şeyx, riyakarlıqların, bəd əməllərin üzə çıxanda da inanmırdım, qəbul eləmirdim... Şər, böhtan güman etlərdim... Fəqət... *(ah çəkir)*

**Ey iblisin əsiri, itaətin hədədir,
Əyri yolun zəlalət, ibadətin xətdir.**

**Ey küfrü-şirk içində sanan özünü mömin
İslamə şərü-iman məxsusi övliyadır...**

**Zənnü-güman içində qalmışsan, ey yəqinsiz
Müşrik ilə kim aydır, qalmaq əməl rəvadır?**

**İmanı yoxdur anun, çün oldu biəmanət
Dinin itirmiş ol kim, əhdinə bivəfadır.**

Şeyx Əzəm - *(acı-acı gülür)* Şeir yazdığını da bilirdim... Fəqət, güman etlərdim ki, bu boş, mənasız işin başını atmısan... Mən səni ən ali mənəblərə qaldırmaq istəyirəm... Ancaq sən... *(dişlərini sıxır)* İndi gəlib məni burda zəlalətdə, riyakarlıqda ittiham etləyirsən... Budur mənə təşəkkürün? Mənə olan borcunu belə ödəyirsən?

Seyid Əhməd - *(səsinin tonu yenə dəyişir)* Haqqın heç kimə borcu yoxdu... Əksinə, hamı Haqqa borcludu, hamının Haqqa ehtiyacı var... Günəşə ehtiyac olan kimi...

Şeyx Əzəm - *(kínayə ilə)* Bəlkə sənə Haqqın günəşi?

Seyid Əhməd - Bəli, Nəsimi haqqın günəşidi... Nəsimi günəş ruhudu, hər dəfə bir salikin qəlbinin ayinəsində təcəlla etlər. Bir gün onun, bir gün mənim, bir gün sənənin... *(ah çəkir)* Fəqət yox, sənənin qəlbinin ayinəsini o qədər pas tutub ki, Nəsiminin Haqq ruhu orda təcəlla edə bilməz. Çünki sən mömin cildinə girmiş tamahkar, nanəcim, riyakar bir həşəratsan...

Şeyx Əzəm - *(bir müddət susub baxır)* Səndə ki, mənə qarşı bu qədər nifrət var idi, bu vaxtaca içinə necə sığmışdı? Necə saxlamışdın içində bunları?

Seyid Əhməd -

**Məndə siğar iki cahən, mən bu cahənə siğmazam,
Gövhəri-laməkan mənəm, kövnü-məkana siğmazam...
Ərş-ilə fərşi kafî nun, məndə bulundu cümlə, çün
Kəs səsinə və əbsəm ol, şərhu-bəyana siğmazam...**

Saxlamışdım, Şeyx Əzəm, birtəhər saxlamışdım və saxladığıca da yavaş-yavaş sənə bənzəməyə başlayırdım, sənə kimi olurdum... Şükür ki, Allahın mənə yazdığı gəldi... Haqqı buldum...

Bulmuşam Həqqi, Ənəlhəqq söylərəm...
Həqq mənəm, Həqq məndədir, Həqq söylərəm,
Mən bu əsrarı nə mülhəq söylərəm.
Sadiqəm qövlümdə, səddəq söylərəm...

Şeyx Əzəm - (qəfildən səsi qalınlaşır) Müşrik, kafir... Sən cəhənnəm odunda yanacaqsan...

Seyid Əhməd -
Zərrə mənəm, günəş mənəm, çar ilə pəncü şeş mənəm,
Sürəti gör bəyan ilə, çünki bəyanə siğmazam...
Gərçi bu gün Nəsimiyəm, Haşimiyəm, Qureysiyəm,
Məndən uludur ayətim, ayətə şənə siğmazam...

Şeyx Əzəm - (bərkdən) Fərraş... (fərraş gəlir) Əmirə xəbər yolla, Həqiqi Nəsimi tapılıb... Mən, Şeyx Əzəm Əllamə Şəmsəddin Bağdadi, fitva verirəm... Hələb meydanında Məlun Nəsiminin diri-diri dərisi soyulsun, boynu vurulsun, bədəni şaqqalansın... Bir şaqqası Zülqədər oğlu Əli bəyə, bir şaqqası Ağqoyunlu Qara Yuluk Osmana göndərilsin...

Seyid Əhməd - (qəhqəhə çəkir) Mən Hələbə gələndən altı Nəsimi qətlə yetirmişəm. Görünür ki, yeddincisi də elə özüm olacam... Sən hər cür fətva verə bilərsən, Şeyx, fəqət mən ölümdən qorxmaram... Dərimi soydursan da, mən soyulmuş dərimi çiynimə atıb Hələbin doqquz qapısından çıxıb gedəcəm... Nə qədər axtarsan da, tapa bilməyəcəksən, hər dəfə bir Nəsimi peyda olacaq, hər dəfə biri zühur edəcək... Və qiyamətəcn sən də, sən kimilər də rahatlıq tapmayacaq...

Şeyx Əzəm - Aparın... Şəksiz ki, bu məlun kafir öz ölüm mələyinə tuş gəlməyə yaman tələsir... (kinayə ilə) Görək xəncərini çəkən cəlladın hüzurunda nə deyəcək?

Seyid Əhməd - (gülür) Nə deyəcəm? Ölüm də Haqdı... Haqq gələndə nə deyərlər?

Mərhaba, xoş gəldin ey ruhi-rəvanım, mərhaba,
Ey şəkərləb yari-şirin, laməkanım, mərhaba...

Ey mələk surətli dilbər, can fədadır yoluna,
Çün dedin, Ləhmikə ləhmi, qanə qanım, mərhaba...

Könlümə səndən ayrı nəsnə layiq görmədim,
Surətim, əqlim, üqulum, cismü-canım, mərhaba...

Şeir davam etdikcə, səhnə yavaş-yavaş qaranlıqlaşır...